

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет міжнародного туризму та економіки
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної (дипломної) роботи
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

Виконала: студентка 4 курсу, групи МТЕ-139

Спеціальність: 242 Туризм

Освітня програма: Туризмознавство

КРУШКО Ольга Ігорівна

Керівник: к.е.н., доцент МАМОТЕНКО Д.Ю.

Рецензент: д.е.н., доцент ПОПОВА В.Д.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет Міжнародного туризму та економіки

Кафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Ступінь вищої освіти Перший (бакалаврський) рівень

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТГРБ

Валентина ЗАЙЦЕВА

« ___ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ (ДИПЛОМНУ) РОБОТУ СТУДЕНТКИ
КРУПКО Ольги Ігорівни

1. Тема роботи (проекту) ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ
керівник роботи (проекту) МАМОТЕНКО Д.Ю., к.е.н., доцент,
затвердженні наказом вищого навчального закладу від 09 грудня 2022 року № 426/1
2. Строк подання студентом роботи (проекту) 23.05.2023 р.
3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використанні навчальні посібники, підручники, статті наукових видань, Інтернет-джерела, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, монографії, законодавчі та нормативно-правові акти України, статистичні звіти.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1) Теоретичні засади організації лікувально-оздоровчого туризму. 2) Дослідження тенденцій та організації лікувально-оздоровчого туризму України. 3) Перспективні напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі Львівської області).
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Графічний матеріал кваліфікаційної (дипломної) роботи складає: 6 таблиць, 6 рисунків.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	МАМОТЕНКО Д.Ю., доцент каф. ТГРБ	31.01.2023	31.03.2023
2	МАМОТЕНКО Д.Ю., доцент каф. ТГРБ	31.01.2023	14.04.2023
3	МАМОТЕНКО Д.Ю., доцент каф. ТГРБ	31.01.2023	28.04.2023
Нормо контроль	ГУРОВА Д.Д., доцент каф. ТГРБ	31.01.2023	10.05.2023

7. Дата видачі завдання 31 січня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	31.01.2023	виконано
2	Вивчення літературних джерел	01.02-15.02.2023	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну роботу	16.02-28.02.2023	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	01.03-15.03.2023	виконано
5	Виконання першого розділу	31.03.2023	виконано
6	Виконання другого розділу	14.04.2023	виконано
7	Виконання третього розділу	28.04.2023	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	03.05.2023	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної роботи	10.05.2023	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	12.05.2023	виконано
11	Перевірка роботи керівником	15.05.2023	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	16.05.2023	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної роботи	17.05.-19.05.2023	виконано
14	Подання роботи на кафедрі	23.05.2023	виконано
15	Захист кваліфікаційної роботи	30.05.-02.07.2023	виконано

Студентка

_____ (підпис)

Ольга КРУПКО

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис)

Дар'я МАМОТЕНКО

_____ (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Метою кваліфікаційної (дипломної) роботи є дослідження теоретичних основ та прикладних аспектів організації лікувально-оздоровчого туризму на прикладі Львівської області. З огляду на сформовану мету в роботі поставлені та вирішені наступні завдання: розглянуто теоретичні засади організації лікувально-оздоровчого туризму; досліджено стан та особливості організації лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі Львівської області); розглянуто розміщення та функціонування курортів лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області; встановити проблеми та перспективні напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі Львівської області); визначено напрями організації міжнародної співпраці лікувально-оздоровчих курортів Львівської області з туристичними організаціями.

Об'єктом дослідження є лікувально-оздоровчий туризм Львівської області.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади організації лікувально-оздоровчого туризму.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять методи наукової абстракції, індукції та дедукції, логічного аналізу та синтезу, системного підходу тощо. Для вирішення визначених завдань у роботі також застосовуються такі методи, як: монографічний (використовується при вивченні літературних джерел та практики ефективного управління маркетинговою діяльністю підприємства); теоретичне узагальнення, порівняння та аналогії; абстрактно-логічний метод (використовується для здійснення теоретичних узагальнень, формування нових гіпотез, обґрунтування конструктивних висновків та ін).

Інформаційну базу дослідження становлять: нормативно-правова та законодавча база України, підручники, навчальні посібники, наукові статті, монографії, матеріали конференцій, форумів, семінарів, дані статистичної та фінансової звітності, Інтернет-ресурси, сайти компаній, власні дослідження.

Практичне значення результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для удосконалення механізму управління галуззю на регіональному рівні, налагодженню взаємодії між туристичними підприємствами та санаторно-курортними закладами Львівської області, для раціоналізації використання бальнеологічних ресурсів регіону. Також матеріали кваліфікаційної роботи можна використовувати при викладанні дисциплін «Технологія туристичної діяльності».

Апробація результатів кваліфікаційної (дипломної) роботи. Основні результати дослідження доповідалися й обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства» (м. Запоріжжя, 2022 р.) за результатами яких опубліковано тези доповідей.

Структура. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань (45 найменування), чотирьох додатків.

Обсяг. Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки комп'ютерного тексту (3,2 авт. арк.), основний зміст роботи викладено на 72 сторінках (2,97 авт. арк.).

Графічний матеріал. Робота містить 8 таблиць та 6 рисунків.

АНОТАЦІЯ

Крупко О. Організація лікувально-оздоровчого туризму. – Кваліфікаційна (дипломна) робота.

У роботі розглянуто теоретичні основи організації лікувально-оздоровчого туризму; досліджено стан та особливості організації лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі Львівської області); розглянуто розміщення та функціонування курортів лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області; встановити проблеми та перспективні напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі Львівської області); визначено напрями організації міжнародної співпраці лікувально-оздоровчих курортів Львівської області з туристичними організаціями.

Ключові слова: організація, лікувально-оздоровчий туризм, курорти, природні ресурси, перспективи, розвиток.

ANNOTATION

Krupko O. Organization of Health and Fitness Tourism. – Qualifying work.

The paper examines the theoretical foundations of the organization of health tourism; the state and peculiarities of the organization of medical and health tourism were investigated (on the example of Lviv region); location and operation of health tourism resorts in the Lviv region are considered; to establish the problems and promising directions of the development of health tourism (on the example of the Lviv region); directions of international cooperation of medical and health resorts of Lviv region with tourist organizations are defined.

Key words: organization, health tourism, resorts, natural resources, prospects, development.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І
ТЕРМІНІВ

ВВП – валовий внутрішній продукт

див. – дивись

дод. – додаток

ін. – інше

млн. – мільйон

млрд. – мільярд

ПДВ – податок на додану вартість

р., рр. – рік, роки

рис. – рисунок

ст. – століття

США – Сполучені Штати Америки

табл. – таблиця

тис. – тисяча

% – відсоток

°С – градус за Цельсієм

\$ – долар США

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	12
1.1. Сутність лікувально-оздоровчого туризму та його види	12
1.2. Підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ	27
2.1. Аналіз стану організації лікувально-оздоровчого туризму в Україні	27
2.2. Історичні та природно-кліматичні передумови організації лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області	32
2.3. Розміщення та функціонування курортів лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області	38
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	51
3.1. Визначення перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області	51
3.2. Напрями міжнародної співпраці лікувально-оздоровчих курортів Львівської області з туристичними організаціями	63
ВИСНОВКИ	71
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	73
ДОДАТКИ	78
Додаток А	79
Додаток Б	81
Додаток В	82
Додаток Г	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Лікувально-оздоровчий туризм є невід'ємною частиною туристичного комплексу України, а також одним із пріоритетних напрямів формування соціальної політики держави. Розвиток вітчизняного лікувально-оздоровчого туризму є ключовим елементом розвитку туристичної індустрії країни. Однією із актуальних проблем розвитку туризму стає повноцінне використання його рекреаційно-оздоровчого потенціалу. Перебуваючи «на межі» між сферою охорони здоров'я, туристичною діяльністю та індустрією гостинності, лікувально-оздоровчий туризм потребує специфічних підходів до дослідження та управління.

Водночас аналіз ринку вказує на те, що в сучасних умовах перед вітчизняним сектором лікувально-оздоровчого туризму гостро постає завдання його розвитку та переорієнтації на впровадження інновацій з метою збільшення конкурентоспроможності підприємств санаторно-курортного профілю. У таких умовах вирішення цього завдання залежить від організації їх роботи, які сприятимуть розширенню кількості потенційних клієнтів, формуванню нових робочих місць, створенню певного рівня якості пропонованих послуг та диверсифікації діяльності.

Питання, пов'язані із розвитком лікувально-оздоровчого туризму висвітлювалися в працях таких вітчизняних та іноземних авторів, як Н. Борулько, Н. Влащенко, Н. Ведмідь, М. Ковач, Ф. Мазур, О. Підвальна, М. Рутинський та ін.

Метою кваліфікаційної (дипломної) роботи є дослідження теоретичних основ та прикладних аспектів організації лікувально-оздоровчого туризму на прикладі Львівської області.

З огляду на сформовану мету в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

– розглянуто теоретичні засади організації лікувально-оздоровчого туризму;

- досліджено стан та особливості організації лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі Львівської області);
- розглянуто розміщення та функціонування курортів лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області
- встановити проблеми та перспективні напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі Львівської області);
- визначено напрями організації міжнародної співпраці лікувально-оздоровчих курортів Львівської області з туристичними організаціями.

Об'єктом дослідження є лікувально-оздоровчий туризм Львівської області.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади організації лікувально-оздоровчого туризму.

Методи досліджень. Методологічну основу дослідження становлять методи наукової абстракції, індукції та дедукції, логічного аналізу та синтезу, системного підходу тощо. Для вирішення визначених завдань у роботі також застосовуються такі методи, як: монографічний (використовується при вивченні літературних джерел та практики ефективного управління маркетинговою діяльністю підприємства); теоретичне узагальнення, порівняння та аналогії; абстрактно-логічний метод (використовується для здійснення теоретичних узагальнень, формування нових гіпотез, обґрунтування конструктивних висновків та ін).

Інформаційну базу дослідження становлять: нормативно-правова та законодавча база України, підручники, навчальні посібники, наукові статті, монографії, матеріали конференцій, форумів, семінарів, дані статистичної та фінансової звітності, Інтернет-ресурси, сайти компаній, власні дослідження.

Практичне значення результатів полягає в тому, що можуть бути використані для удосконалення управління галуззю на регіональному рівні, налагодженню взаємодії між туристичними підприємствами та санаторно-курортними закладами Львівської області, для раціоналізації використання бальнеологічних ресурсів регіону. Також матеріали кваліфікаційної роботи

можна використовувати при викладанні дисциплін «Туристичне країнознавство».

Апробація результатів кваліфікаційної дипломної роботи. Основні результати дослідження доповідалися й обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства» (м. Запоріжжя, 2022 р.) за результатами яких опубліковано тези доповідей [45].

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань (45) й чотирьох додатків. Загальний обсяг роботи – 84 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст роботи викладено на 72 сторінках. Робота містить 8 таблиць та 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність лікувально-оздоровчого туризму та його види

Відповідно до Всесвітньої туристичної організації під лікувально-оздоровчим туризмом розуміється туризм, що здійснюється з метою поправки здоров'я та передбачає перебування у санаторно-курортних та медичних закладах.

Європейська курортна організація визначає лікувально-оздоровчий туризм як активний відпочинок, який впливає на зміцнення здоров'я та фізичний розвиток особистості та пов'язаний із пересуванням особи за межі постійного місця проживання. Отже, у цьому визначенні ясно виділяються два критерії лікувального туризму – цільовий та просторовий.

На думку В. М. Клапчук лікувально-оздоровчий туризм – відвідування бальнеологічних та інших курортів місцевими туристами та туристами з інших країн при зміні їхнього постійного місця проживання та надання їм оздоровчих програм під їхню особисту відповідальність і, як правило, шляхом оплати в приватному порядку [20].

Л. М. Устименко дає таке трактування поняттю. Лікувально-оздоровчий туризм – сукупність зв'язків та явищ, які виникають при зміні постійного місця перебування людей з метою покращення, стабілізації та, за необхідності, відновлення фізичного, розумового та соціального здоров'я під впливом запропонованих дій оздоровчого та лікувального характеру, для яких місце, де вони знаходяться, при цьому, не є постійним місцем проживання чи роботи [42].

Аналіз фахової літератури показав, що єдине трактування оздоровчого туризму (близькі терміни – лікувальний, курортний, реабілітаційний, рекреаційний, медичний туризм та ін.) як у вітчизняних, так і у іноземних джерелах все ще відсутнє.

Нерідко зустрічається ототожнення термінів оздоровчий та лікувальний туризм в контексті лікувально-оздоровчого туризму, і не враховується, що оздоровчий туризм є більш широким поняттям і включає в себе оздоровлення, профілактику та попередження виникнення хвороб за допомогою природних лікувальних факторів. Відтак, оздоровчий туризм передбачає подорожі на курорти зі сприятливими природними умовами фактично здорових людей з метою відпочинку, відновлення фізичних та духовних сил, а також задля підтримки імунітету та загального стану здоров'я. З огляду на це, відмінності обох термінів подано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Порівняння термінів лікувально-оздоровчий туризм та оздоровчий туризм

Лікувально-оздоровчий туризм	Оздоровчий туризм
Подорож із лікувальною метою	Подорож із метою попередження захворювань
Передбачає лікування, терапію та реабілітацію конкретних захворювань	Передбачає підтримку загального здоров'я та соціального благополуччя фізично та ментально здорових людей
Тривалість перебування на курортах не менше 21 дня (у більшості санаторіїв 24 дні)	Тривалість перебування на курортах може варіюватися від 2 днів (тури вихідного дня) і більше
Вікова група рекреантів: люди старшої вікової групи, які можуть отримувати послуги у будь-який зручний час	Вікова група рекреантів: люди середньої вікової групи, які зазвичай обмежені в часі

При визначенні оздоровчого туризму слід враховувати наступні особливості цього виду туристичної діяльності [4]:

- по-перше, це тимчасові виїзди фактично здорових людей з оздоровчими цілями;
- по-друге, на курортах використовується виключно дія природних лікувальних факторів;
- по-третє, поїздка відбувається добровільно і повністю оплачується туристом.

Слід зауважити, що оздоровчий туризм поєднує в собі:

- кліматотерапію – оздоровчі процедури здійснюються на основі кліматичних факторів певної місцевості;
- бальнеотерапію – лікувальні та оздоровчі процедури здійснюються на основі природних мінеральних вод;
- пелоїдотерапію – лікувальні та оздоровчі процедури здійснюються на основі грязей;
- таласотерапію – лікувальні та оздоровчі процедури здійснюються на основі морської води, клімату, водоростей та грязей;
- аеротерапію – оздоровчі процедури здійснюються на основі гірського повітря;
- спелеотерапію – лікувальні та оздоровчі процедури здійснюються на основі мікроклімату печер;
- фітотерапію – оздоровчі процедури здійснюються на основі цілющих властивостей лікарських рослин/

На основі аналізу наукової літератури можемо виділити такі основні мотиви оздоровчого туризму як оздоровлення, відпочинок, відновлення (рекреація) [29].

Загалом існує розширене і вузьке трактування оздоровчого туризму. В рамках цієї роботи ми розглядаємо оздоровчий туризм як туризм, спрямований на профілактику захворювань і зміцнення здоров'я, зокрема на базі використання санаторно-курортного господарства курортів і оздоровчих властивостей природних туристичних ресурсів. Таким чином, в основу оздоровчого туризму покладено покращення здоров'я на основі рекреації, тобто відновлення працездатності шляхом немедичних впливів на організм.

Таким чином, закордонна туристична практика щодо лікувального туризму концентрує увагу фахівців на наступних аспектах [4]:

- основним мотивом поїздок є покращення здоров'я;
- гармонійне поєднання у складі курортного продукту медичних або оздоровчих послуг з дозвільними та розважальними;
- особиста ініціатива туриста у формуванні своєї лікувальної

програми; - відповідальність за отримання даних послуг та їхній ефект.

У вітчизняній практиці лікувально-оздоровчого туризму акценти при його визначенні робилися і робляться в даний час виключно на медичній складовій, за явно другорядної ролі рекреаційного компонента. При цьому лікувально-оздоровчий туризм позначається у працях вітчизняних фахівців як самостійний вид туризму, спрямований на відновлення здоров'я та його профілактику [6].

Рисунок 1.1 демонструє місце лікувально-оздоровчого туризму в туристичній галузі.

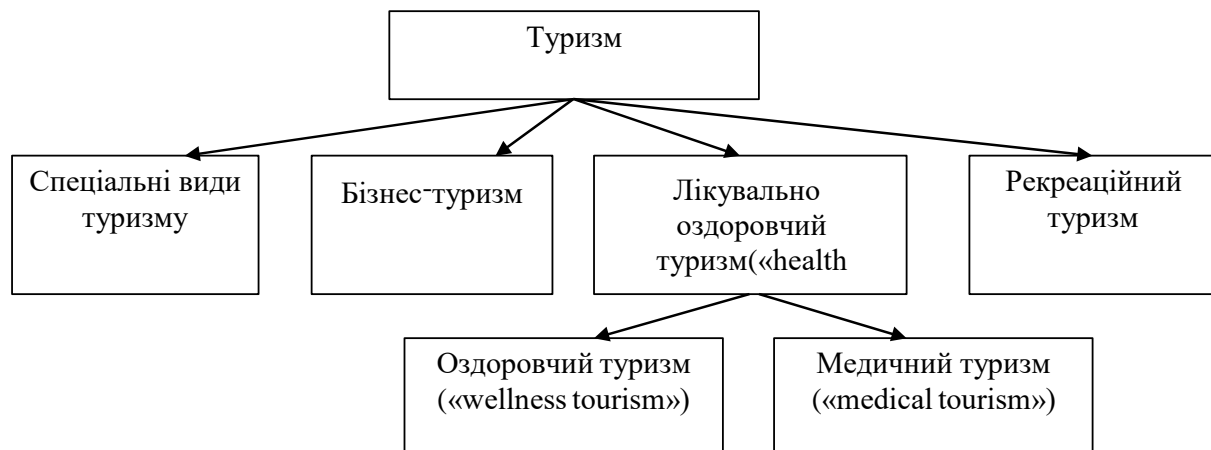

Рис. 1.1 – Місце лікувально-оздоровчого туризму серед інших видів туризму, та його категорії [2]

У лікувально-оздоровчому туризмі прийнято виділяти дві основні форми: медичний та оздоровчий туризм.

Медичний туризм – це подорож людей у своїй країні або за її межі з метою отримати той чи інший вид медичних послуг високого рівня за доступною ціною. Медичний турист не тільки проходить лікування та діагностику в клініках та спеціалізованих місцях, а й відновлює свої сили, отримує нові враження та емоції від подорожі. Популярність медичного туризму країн визначається двома основними чинниками: туристичною

привабливістю та рівнем ефективності пропонованих медичних послуг тієї чи іншої країни. Час перебування на лікування та реабілітації при цьому обмежується в межах одного року [4].

Медичний туризм, як правило, включає проведення оперативного медичного втручання на базі закладів охорони здоров'я за такими напрямками, як хірургія, стоматологія, офтальмологія та ін. пансіонаті, санаторії). Можна сказати, що медичний туризм поєднує у собі надання медичних послуг та переміщення пацієнта-туриста на відміну від місця постійного проживання регіон чи країну. Таке поєднання передбачає і поєднання різних очікувань – очікування результату від лікування та очікування нових вражень від знайомства з новими місцями [6].

Слід зазначити, що медичний туризм може бути не лише виїзним, а й в'їзним, внутрішнім. З погляду надання послуги медичний туризм передбачає ускладнення комплексу послуг, що надаються турфірмою, оскільки крім звичайного пакету послуг (розміщення, харчування, авіаквитки, залізничні квитки, трансфер тощо) виникає необхідність ув'язування термінів надання медичних послуг із закладом охорони здоров'я, а також надання особливих умов розміщення та харчування.

Основний рушійними силами медичного туризму є такі потреби:

- по-перше, отримання якісного лікування в тих країнах чи регіонах, де є фахівці високого рівня, які мають унікальні професійні знання та вміння;
- по-друге, бажання заощадити на тих медичних послугах, які у цьому регіоні чи за кордоном дешевші, ніж у місцях постійного проживання пацієнта;
- по-третє, ознайомлення з культурою та пам'ятками тієї країни, куди пацієнт виїжджає на лікування;
- по-четверте, бажання покращити здоров'я в умовах унікального клімату, бальнеологічних та інших факторів [9].

Медичний туризм, що передбачає отримання медичних послуг, що надаються за межами звичайного середовища пацієнта у спеціалізованих

лікувальних закладах (лікарнях, шпиталях, клініках, медичних центрах).

Характерною особливістю медичного туризму є існування однієї або кількох взаємопов'язаних медичних маніпуляцій, спрямованих на лікування конкретного захворювання та є первинною метою всього туру. Медичний туризм дозволяє поєднувати процедури, спрямовані на покращення фізичного здоров'я з відпочинком. Головною метою такого поєднання є найповніша реабілітація організму після медичних процедур.

По організації режиму перебування туриста у лікувальному закладі виділяються такі форми:

- в умовах стаціонару – пацієнту надається комплексна медична послуга. Крім медичних маніпуляцій пацієнт постійно перебуває під медичним наглядом, йому виділяється спальне місце, і навіть організовується харчування за прописаною дієтою за умов медустанови;

- в амбулаторному режимі – у медустанові пацієнт отримує лише необхідні медичні послуги. Проживання та харчування організовуються окремо від медичних послуг [17].

Оздоровчий туризм – перебування на курортах практично здорових осіб, які не потребують спеціального медичного догляду, лікарського спостереження та лікування. Основними оздоровчими факторами є фізична культура і спорт, природні лікувальні фактори, що використовуються для загартовування організму, а також культурно-масові заходи.

Оздоровчий туризм найчастіше розуміється як туризм (поїздки, подорожі, походи) з метою відпочинку та зміцнення здоров'я у рамках спеціальних оздоровчих програм.

Оздоровчий туризм має низку відмінних рис [29]:

- перебування на курорті має бути не менше 21 дня, інакше лікування виявиться неефективним;

- на курорт їдуть в основному люди старшого віку, які роблять свій вибір між курортами, спеціалізованими на лікуванні конкретних захворювань, та курортами змішаного типу, які сприяють загальному відновленню сил.

У кожній країні лікувально-оздоровчий туризм розвивався залежно від специфіки наявних природних лікувальних ресурсів. Під природними лікувальними ресурсами розуміються мінеральні води, лікувальні грязі, рапа лиманів та озер, лікувальний клімат, інші природні об'єкти та умови, що використовуються для лікування та профілактики захворювань та організації відпочинку.

Останнім часом ринок лікувально-оздоровчого туризму зазнає змін. Традиційні санаторні курорти перестають бути місцем лікування та відпочинку осіб старшого віку та стають поліфункціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів.

Сучасні трансформації курортних центрів обумовлені двома обставинами. Насамперед зміною характеру попиту на лікувально-оздоровчі послуги. Стає популярним здоровий спосіб життя, і в усьому світі зростає кількість людей, які хочуть підтримувати хорошу фізичну форму та потребують відновлювальних антистресових програм. В основному це люди середнього віку, які віддають перевагу активному відпочинку і часто ограновані в часі [6].

Таким чином, під медичним туризмом розуміється поїздки людей, які мають проблеми зі здоров'ям, в особистий вільний час для проведення медичних втручань, які переважно фінансуються з особистих чи корпоративних джерел у комбінації з відпочинком та використанням туристичної інфраструктури. Оздоровчі тури нерідко використовують самі технології, як у медичному туризмі (фізичні вправи, дієтотерапія), але з метою лікування конкретного захворювання, і з оздоровчо-профілактичними цілями. Оздоровча концепція наголошує на запобіжному підході до стану здоров'я, при якому людина намагається ідентифікувати проблему до її розвитку та позбутися її за допомогою специфічних оздоровчих технологій [29].

Під лікувально-оздоровчим туризмом розуміється туристична діяльність, яка передбачає як головний мотив поїздки отримання туристами за власні або корпоративні засоби комплексу лікувально-діагностичних, реабілітаційних,

профілактичних і рекреаційних послуг, що надаються в місцевостях, відмінних від місця їх постійного проживання та мають необхідні для цього , матеріальними та людськими ресурсами з метою запобігання захворюванням або реабілітації. Ключовим моментом тут є «мотив поїздки», що передбачає добровільність, свободу та усвідомленість вибору такої поїздки у розташуванні курорту, форми оплати, складу, термінів та тривалості курортних програм.

Лікувально-оздоровчий туризм є більш загальним поняттям стосовно термінів «медичний туризм», «лікувальний туризм» та «оздоровчий туризм» і включає їх у собі як субкатегорії. Таким чином, принципова відмінність цих двох підтипів лікувально-оздоровчого туризму в тому, що у разі медичного туризму поїздки здійснюють захворілі люди з метою лікування наявної патології або для інших медичних втручань, а оздоровчий туризм – це поїздки практично здорових людей з оздоровчим та цілями.

1.2. Підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму

Організація лікувально-оздоровчого туризму – це процес планування, координації та забезпечення послуг, пов'язаних з медичним лікуванням, оздоровленням і відпочинком, що надаються клієнтам під час туристичних поїздок з метою поліпшення здоров'я та благополуччя. Організація лікувально-оздоровчого туризму включає наступні етапи [4]:

1. Планування: цей етап включає визначення цілей туристичної поїздки, вибір місця призначення та розробку програми лікування та оздоровлення, що відповідають потребам клієнтів. Важливо враховувати медичні індикації та протипоказання, а також враховувати особисті вподобання та обмеження клієнтів.

2. Бронювання: після планування організатори туру здійснюють бронювання готелів, санаторіїв, медичних закладів та інших послуг, необхідних для лікування і відпочинку клієнтів. Вони забезпечують належну

організацію транспорту, харчування та інших важливих деталей подорожі.

3. Медичне обстеження: перед відправленням на тур клієнти зазвичай проходять медичне обстеження або надають медичну інформацію організаторам туру. Це допомагає визначити необхідні медичні процедури та послуги, а також уникнути ризиків для здоров'я під час поїздки.

4. Надання медичних послуг: під час туру організації лікувально-оздоровчого туризму забезпечують надання медичних процедур і послуг згідно з програмою, розробленою для кожного клієнта. Це можуть бути фізіотерапевтичні процедури, масаж, водолікування, інгаляції, бальнеологічні процедури, психотерапевтичні сесії та інші види терапії. Медичний персонал, такий як лікарі, медсестри і фахівці з реабілітації, надає ці послуги та забезпечує відповідний нагляд над клієнтами.

5. Рекреаційні та відпочинкові послуги: організації лікувально-оздоровчого туризму також забезпечують рекреаційні та відпочинкові послуги, які допомагають клієнтам розслабитися і насолодитися туром. Це можуть бути фітнес-зали, басейни, сауни, спа-процедури, екскурсії, розважальні заходи та інші форми дозвілля.

6. Післятуревий догляд: після завершення туру організації лікувально-оздоровчого туризму забезпечують післятуревий догляд та підтримку клієнтів. Це може включати консультації з лікарем, рекомендації щодо підтримки здоров'я, рекомендації щодо подальших лікувальних заходів або програм підтримки здоров'я вдома.

Кожен з цих етапів має свою вагу і вимагає уваги до деталей, співпраці з медичним персоналом, готелів та інших партнерів.

Для поїздок, що здійснюються в рамках лікувально-оздоровчого туризму, можна виділити три основні цілі [29]:

1. Лікування. Являє собою комплекс медичних послуг, спрямованих на лікування будь-якого захворювання; провадиться тільки за направленням

лікарів.

2. Оздоровлення та профілактика захворювань. Полягає у проведенні різних заходів щодо запобігання та запобігання можливим хворобам, а також загальному зміцненню здоров'я людини.

3. Відновлення організму. Необхідно поліпшити будь-які функції організму, придбання нових фізичних і моральних сил після великих навантажень, сильного стресу тощо.

Таким чином, головне завдання організації лікувально-оздоровчого туризму полягає у комплексному формуванні факторів, здатних задовольнити потреби туристів у лікуванні, оздоровленні та відновленні певних функцій організму людини. Даний вид туризму ґрунтується на наявності природно-кліматичних ресурсів, що мають лікувальні властивості та надають сприятливий вплив на організм людини. Це є одним із основних факторів розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Інфраструктура лікувально-оздоровчого туризму складається із трьох основних елементів [22]:

- соціальна інфраструктура (курорти, санаторії, пансіонати, лікувально-оздоровчі комплекси, дитячі табори тощо);
- виробнича інфраструктура (транспортна система, інженерно-технічні споруди тощо);
- інституційна інфраструктура (органи державної влади).

Розвинена інфраструктура є одним із ключових факторів розвитку курортів, санаторіїв, лікувально-оздоровчих комплексів тощо. Від цього залежить їх конкурентоспроможність і становище над ринком туристських послуг. Наявність природно-рекреаційних ресурсів, які мають лікувальними чинниками, є сприятливою основою для формування курортної зони у цій місцевості, але ефективного розвитку необхідно створити умови для повноцінного використання цих ресурсів, якісного надання лікувально-оздоровчих послуг і комфортного перебування туристів [38].

Важливою складовою будь-якого виду туризму, зокрема лікувально-

оздоровчого, є рівень кваліфікації персоналу та якість обслуговування. При наданні послуг медичного характеру кваліфікація фахівця має вагоме значення, і від його професіоналізму залежить підсумковий результат [29].

Також на рівень задоволеності туристів впливає загальне враження від обслуговування. У сучасному світі рівень сервісу є важливим аспектом у будь-якій діяльності, пов'язаної з наданням послуг, і найчастіше саме високоякісний сервіс стає одним із ключових факторів для залучення клієнтів. Тому для успішного розвитку всієї галузі та окремих підприємств зокрема необхідно приділяти особливу увагу добору персоналу, його підготовці та перепідготовці [4].

До складу туристичного продукту включаються також культурно-пізнавальні, розважальні та інші види послуг. Лікувально-оздоровчі процедури займають більшу частину в розпорядку дня туристів, але вони мають вільний час, який необхідно організувати. Для цього проводять заходи різного спрямування: це можуть бути змагання з гри в шахи, інтелектуальні вікторини, майстер-класи з приготування страв, дискотека у стилі 80-х та багато іншого.

Також на території комплексу можуть бути спеціально обладнані приміщення для організації дозвілля, наприклад кінотеатр, бібліотека або басейн. Завдяки цьому, в рамках лікувально-оздоровчого туру людина може зайнятися не лише вирішенням проблем зі здоров'ям чи профілактикою захворювань, але й повноцінно відпочити, відволіктися від проблем, насолодитися природою, зайнятися спортом, побувати на різних заходах, познайомитися з новими людьми та багато іншого. Все це в комплексі дозволить людині не тільки вилікуватися або зміцнити здоров'я, але й покращити свій емоційний стан, завести корисні звички, спробувати щось нове, отримати заряд бадьорості.

Санаторно-курортне господарство є достатньо складною соціально-економічною системою, яка піддається впливу різних факторів. Для ефективної організації санаторно-курортної діяльності важливою є наявність сприятливих факторів, які мають значний вплив на успішний розвиток санаторно-курортної

діяльності. Окрім того, наявність таких факторів сприяє покращенню рівня конкурентоспроможності курортів і призводить до лідерства окремих регіонів у санаторно-курортному господарстві, і, навпаки, небажані фактори знижують туристичний потік [4]. Врахування факторів є необхідним для організації санаторно-курортного господарства (див. рис. 1.2).

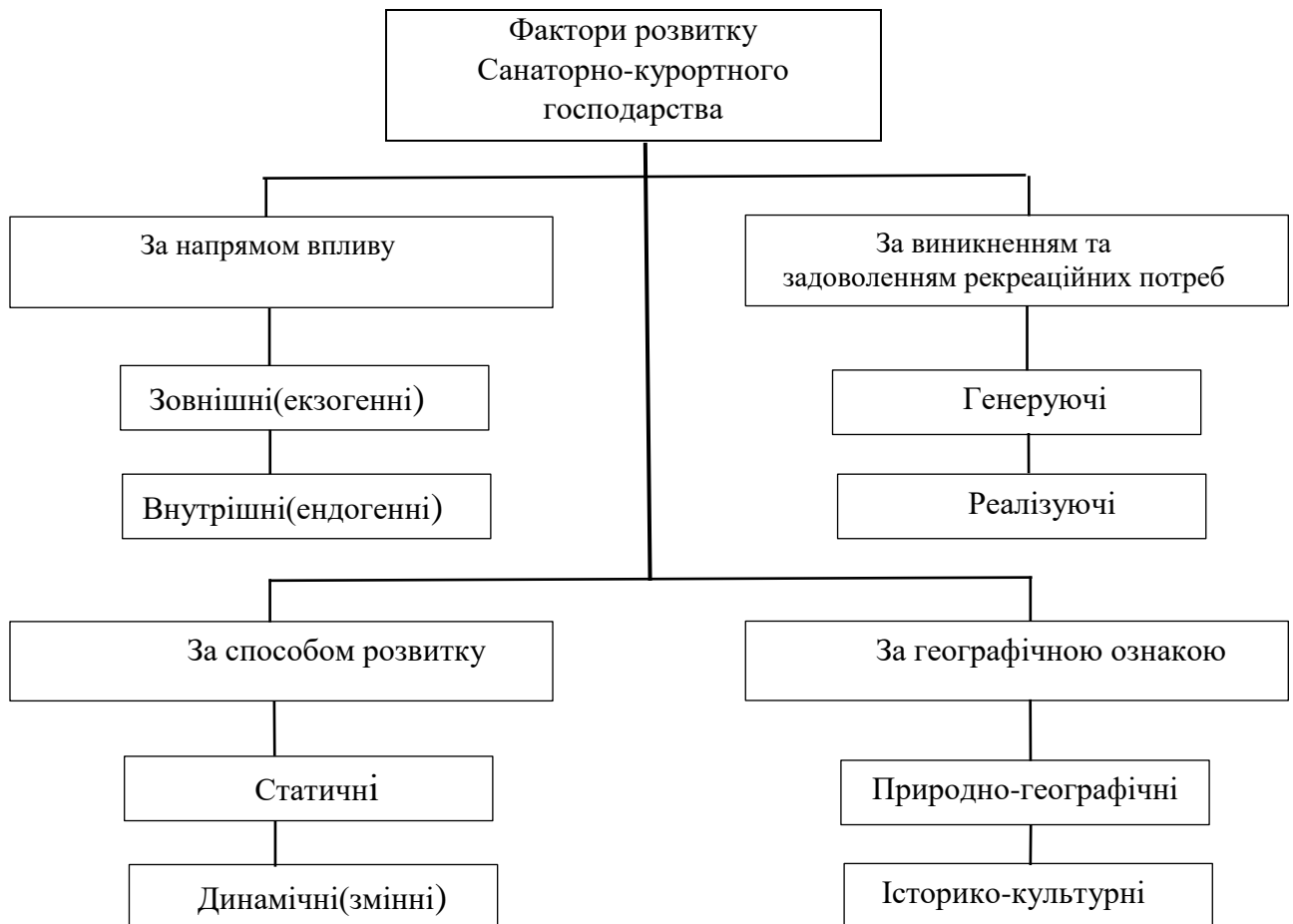

Рис. 1.2 – Фактори розвитку санаторно-курортного господарства

Питання факторів розвитку туризму розглянуто у працях багатьох українських та іноземних вчених. Так, в наукових колах висувуються твердження, що основні фактори, які впливають на розвиток туризму та санаторно-курортного господарства можна поділити на дві групи: зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні).

Зовнішні (екзогенні) фактори впливають на розвиток туризму за

допомогою демографічних і соціальних змін; економічного і фінансового розвитку; змін політичного і правового регулювання; технологічних змін; торгового розвитку; транспортної інфраструктури і безпеки подорожей. Загалом, до найважливіших факторів можемо віднести: демографічні, соціальні, економічні, політичні та екологічні [40].

Серед внутрішніх (ендогенних) факторів розвитку туристичної галузі можна виділити [20]:

- природно-географічні особливості, кліматичні умови, природні ресурси;
- економічна ситуація;
- внутрішня політика;
- політична стабільність;
- суспільний лад, рівень розвитку продуктивних сил, структура і рівень добробуту населення;
- стан розвитку туристичної інфраструктури, транспортних мереж;
- освітній та культурний рівень населення.

Крім того, низка науковців пропонують ще одну класифікацію факторів: статичні та динамічні. Статичні – це незмінні та постійні фактори. До них можна віднести природно-географічне положення, природно-рекреаційні та культурно-історичні фактори.

Динамічні – це фактори, що піддаються змінам. Сюди належать: економічні (рівень доходів населення), політичні (політична ситуація в країні), соціально-демографічні (підвищення рівня добробуту населення, зростання чисельності населення, вікова структура населення, збільшення числа міських жителів, збільшення тривалості оплачуваних відпусток), культурні та міжнародні [41].

Досить вдалий підхід до класифікації факторів – розділити фактори за виникненням та задоволенням рекреаційних потреб на дві групи – генеруючі та реалізуючі. Фактори генеруючі потребу у створенні турпродукту охоплюють рівень соціально-культурного (потреби людей у відновленні фізичних та

духовних сил організму, у спілкуванні, потреби у фізичному, духовному та інтелектуальному самовдосконаленні, потреби у подорожуванні) та економічного розвитку (рівень життя населення у країнах, регіонах, що генерують туристичні потоки), якість життя населення (рівень доходів та заощадження населення, наявність вільного часу, забезпеченість житлом тощо) [11].

Реалізуючі фактори охоплюють безпеку регіону, країни (політична стабільність, ймовірність виникнення стихійних лих та природних катаклізмів, відношення місцевого населення до туристів, криміногенна ситуація в регіоні), кліматичні умови (річна кількість опадів, кількість сонячних днів у році, середньорічна та середньодобова температура повітря, сезонні особливості клімату), пам'ятки природи, бальнеологічні ресурси, естетичні властивості ландшафтів, рельєф території, унікальність флори та фауни характерної для даної території), історико-культурні (пам'ятки історії, архітектури, мистецтва, етнографічні пам'ятки та пам'ятки народної творчості, сучасне мистецтво) ресурси, а також розвиток інфраструктури регіону (транспортна інфраструктура, комунікаційні системи та засоби зв'язку, комп'ютерні системи бронювання, засоби розміщення та харчування) [24].

Зосередимо свою увагу на основних, на нашу думку, факторах, що впливають на розвиток санаторно-курортного господарства, серед яких економічні, політичні, соціально-демографічні, науково-технічні (інноваційні), інфраструктурні, екологічні, сезонність.

Так, до економічних факторів можемо віднести коливання курсу національної валюти відносно валют інших країн, оподаткування [11], рівень доходів населення, податкова політика, збільшення в споживчому кошику населення частки різних послуг, у тому числі й туристичних [29]. Оскільки туризм є одним із перспективних видів економічної діяльності, можемо стверджувати, що саме економічні фактори мають безпосередній вплив на розвиток туризму та санаторно-курортного господарства.

Зазначимо, що функціонування та розвиток санаторно-курортного

господарства є достатньо чутливими до економічної ситуації в державі. Рівень та темпи інфляції, зменшення рівня реальних доходів населення, коливання курсу валют, підвищення цін на санаторно-курортні послуги – все це негативно впливає на стан санаторно-курортного господарства. Рівень доходів населення є ключовим критерієм вразливості туристичної галузі, так як його збільшення має пряму залежність від туристичних поїздок [29]. У міру зростання рівня цін зменшується попит на санаторно-курортні послуги.

Оподаткування туристичного бізнесу є важливим джерелом податкового доходу для держав усього світу; має істотний вплив на загальний добробут країни, тому він здається порятунком для урядів, які зіштовхуються з бюджетними обмеженнями і дефіцитом [18]. Отже, рівень економіки держави впливає не лише на доходи громадян, але також надає можливості (якщо економіка досить розвинута) для покращення інфраструктури та матеріально-технічної бази.

Варто зазначити, економічні фактори як і будь-які інші фактори можуть мати як позитивний, так і негативний вплив. Відтак, до числа позитивних факторів можемо віднести: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, капіталу, інвестицій, збільшення реального доходу, стабільність валюти. До негативних – економічна криза, збільшення рівня безробіття населення, зниження заробітної плати, зростання цін (інфляція), зниження купівельної спроможності населення та ін. [30].

Таким чином, лікувально-оздоровчий туризм має низку особливостей, що визначають фактори його розвитку. В основі даного виду туризму лежать чотири основні складові, серед яких: природно-рекреаційні ресурси, що мають лікувальні властивості, розвинена інфраструктура, висококваліфікований персонал та сучасне медичне обладнання та методи лікування.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз стану організації лікувально-оздоровчого туризму в Україні

Досвід розвинених країн підтверджує необхідність розвитку санаторно-курортного господарства, яке створює істотні економічні переваги і сприяє вирішенню багатьох соціальних завдань. Перспективи розвитку санаторно-курортного господарства в Україні значні, адже воно є одним з основних соціальних інститутів, що вирішує проблему підвищення якості здоров'я населення (одного з найважливіших показників оцінки людського потенціалу як основи для розвитку економіки країни).

У державі існує розвинута мережа санаторно-курортних установ. Так, одним з видів туризму, який забезпечує позитивну динаміку якості життя населення є саме оздоровчий туризм, де основними суб'єктами представлені санаторно-курортні заклади та оздоровчі комплекси – базовий елемент ринку санаторно-курортних послуг. На сучасному етапі роль таких закладів значно зростає у зв'язку з необхідністю оздоровлення великої частки населення України, яке потрапило під вплив негативних екологічних факторів [13]. Функціонування санаторно-курортного господарства регіону значною мірою залежить від стану конкретної регіональної туристичної системи та потреби в її модернізації [31].

Санаторно-курортне господарство України представлене санаторно-курортними та оздоровчими закладами, які належать включають: санаторії та пансіонати з лікуванням; санаторії-профілакторії; будинки і пансіонати відпочинку; бази та інші заклади відпочинку; заклади дводенного перебування; дитячі оздоровчі заклади. За формою власності санаторно-курортні заклади поділяються на: приватні підприємства; підприємства колективної власності;

комунальні; державні підприємства; змішаної форми власності [40].

За офіційними даними Державної служби статистики на 2021 рік в Україні усього налічувалось 1641 спеціалізований засіб розміщення, з них 60 засобів розміщення функціонували у Львівській області [3].

За останні декілька років у діяльності санаторно-курортного господарства країни відбулися чималі зміни – втрата Криму (одного з найбагатших регіонів за запасами туристично-рекреаційних ресурсів) та значне коливання курсу гривні та долара призвели до скорочення загальної кількості оздоровчих закладів. Очевидно, що аналіз тенденцій розвитку санаторно-курортного господарства дасть змогу не лише виокремити головні проблеми туристичного комплексу держави на сучасному етапі, але й окреслити пріоритети стратегій регіонального розвитку та розробити дієві модернізаційні заходи реформування галузі. Реалії сучасного стану розвитку санаторно-курортного господарства України наведено у таблиці 2.1 [3].

Таблиця 2.1 – Кількість санаторно-курортних закладів України у 2000 – 2021 рр.

Показники	2000	2005	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення	
										+/-	%
Санаторії	480	468	456	455	440	304	295	279	272	-208	-43
У тому числі дитячі	185	171	168	161	158	117	111	107	103	-82	-44
Пансіонати з лікуванням	69	52	54	39	37	16	14	12	12	-57	-83
Санаторії-профілакторії	377	277	234	185	165	118	79	63	55	-322	-85
Будинки і пансіонати відпочинку	266	301	290	286	271	90	76	73	67	-199	-75
Бази та інші заклади відпочинку	2037	2012	1948	1925	1903	1388	1388	1285	1229	-808	-40
Заклади 1 – 2 денного перебування	98	54	29	17	13	12	11	10	6	-92	-94

Розвиток санаторно-курортного господарства є одним із пріоритетних напрямів туристично-рекреаційної діяльності в Україні. Проте 2020 та 2021 роками простежується тенденція до зниження кількості санаторно-курортних

закладів, насамперед, через нестабільну фінансову ситуацію на внутрішньому ринку країни. 2018 рік став переломним для діяльності системи санаторно-курортних закладів України. Таким чином, політична ситуація мала неабиякий вплив на санаторно-курортне господарство країни.

На думку Н. Коваленко, у 2018 році одним з чинників, який вплинув на зниження кількості закладів, які надають послуги на ринку санаторно-курортного обслуговування і відповідно через який відбулось зменшення кількості оздоровлених у цих закладах людей, стала окупація АРК Крим, де знаходилась значна кількість оздоровчих комплексів, і куди направлялась, через профспілкові путівки, лєвова частка відпочиваючих. Аналогічна ситуація відбулась на сході України, а саме частини Донецької та Луганської областей, де у зв'язку з антитерористичною операцією припинено функціонування багатьох закладів оздоровчого типу [14].

Протягом досліджуваного періоду фіксуються високі показники зниження загальної кількості закладів санаторно-курортного профілю: бази та інші заклади відпочинку (мінус 808 закладів), санаторії-профілакторії (мінус 322), санаторії (мінус 208), пансіонати відпочинку (мінус 199), заклади одно-дводенного перебування (мінус 92), дитячі санаторії (мінус 82), пансіонати з лікуванням (мінус 57) [3].

У процесі аналізу сучасного стану санаторно-курортних закладів на загальнодержавному рівні виявлено, що негативні тенденції скорочення спостерігались також в динаміці кількості оздоровлених. Однак ситуація є дещо неоднозначною (див. табл. 2.2). Зниження кількості відпочиваючих відрізняється в залежності від закладів. Так, наведені результати демонструють, що найбільше скорочення простежується у таких закладах як: санаторії (мінус 540 осіб), бази та інші заклади відпочинку (мінус 255), санаторії-профілакторії (мінус 214) та будинки і пансіонати відпочинку (мінус 202). Основними причинами таких тенденцій було нестабільне соціальне та

політичне становище країни, спричинене антитерористичною операцією на сході України, що в результаті призвело до значного зниження інтенсивності туристичних потоків.

Таблиця 2.2 – Динаміка кількості оздоровлених в санаторно-курортних закладах України

Показники	2000	2005	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення	
										+/-	%
У санаторіях	1105	1321	1198	1209	1249	670	544	540	565	-540	-49
У тому числі дитячих	221	276	223	215	219	125	109	112	116	-105	-47
У пансіонатах з лікуванням	114	117	116	70	63	17	12	16	15	-99	-87
У санаторіях-профілакторіях	274	236	198	156	130	100	62	66	60	-214	-78
У будинках і пансіонатах відпочинку	276	368	338	373	361	81	77	75	74	-202	-73
У базах та інших закладах відпочинку	1063	1211	1126	1080	1018	738	785	806	808	-255	-24
У закладах 1-2 денного перебування	38	25	11	16	14	4	3	5	4	-34	-89

Водночас у 2019 – 2021 рр., у порівнянні із попередніми роками, простежується досить позитивна динаміка та тенденція до збільшення кількості оздоровлених осіб (див. табл. 2.2). Відтак, не дивлячись на значне зменшення кількості закладів санаторно-курортного профілю, кількість відпочиваючих в окремих закладах, зокрема у санаторіях (в тому числі дитячих), базах відпочинку та аналогічних закладах в загальній динаміці збільшилась (див. табл. 2.2) [3].

Як зазначалось, ринок санаторно-курортних послуг є складним багатогранним явищем, послуги якого надаються безпосередньо у місці їхнього виробництва, а кінцевим споживачем завжди виступає рекреант (тобто фізична особа). Відтак, можемо вважати, що ключовим фактором для аналізу ринку санаторно-курортних послуг, передусім, є кількість рекреантів, які оздоровлювалися в санаторно-курортних закладах.

Аналіз ринку переконливо доводить, що зараз спостерігається поступова

оптимізація діяльності закладів санаторно-курортного господарства. Пандемія Covid-19 та зростання цін на іноземні курорти призвели до підвищення інтересу споживачів до послуг вітчизняних курортів та оздоровчих закладів, що зумовлює необхідність модернізації санаторно-курортної сфери.

Варто зазначити, що повну інформацію про стан санаторно-курортного господарства можна отримати не лише за наявності загальних даних щодо кількості закладів, але і кількості ліжко-місць, яка показує місткість закладів та загальний об'єм ринку. У таблиці А.1 (див. додаток А) можна простежити динаміку кількості ліжко-місць у санаторно-курортних закладах за регіонами.

Відповідно до табл. А.1 додатку А, першу позицію за кількістю ліжкомісць в оздоровчих закладах розміщення займає Причорноморський регіон (26013), друге місце – Закарпатський (20302), трійку лідерів замикає Придніпровський (9147).

Найбільша ж кількість санаторно-курортних закладів в Україні станом на 2021 рік була розташована на території Львівської (46 закладів із загальною місткістю 13415 ліжко-місць), Херсонської (36 закладів – 7400 ліжко-місць), Одеської (33 заклади – 12726 ліжко-місць) та Закарпатської (23 заклади – 3946 ліжко-місць) областей [3].

Найменші показники кількості та місткості санаторно-курортних закладів характерні для Луганської (2 заклади загальною місткістю 175 ліжкомісць), Кіровоградської (3 заклади – 244 ліжко-місць), Чернівецької (3 заклади – 325 ліжко-місць) та Сумської (3 заклади – 490 ліжко-місць) областей.

Слід зазначити, що у 2021 році фіксувалося зростання кількості ліжко-місць у санаторіях та пансіонатах з лікуванням, зокрема у Львівській (2020 р. – 11611 ліжко-місць; 2021 р. – 13240 ліжко-місць), Чернігівській (2020 р. – 620 ліжко-місць; 2021 р. – 740 ліжко-місць) та Донецькій (2020 р. – 1726 ліжкомісць; 2021 р. – 3578 ліжко-місць) областях у порівнянні із 2020.

Таким чином, складна політична ситуація в країні, призвели до значного зменшення кількості ліжко-місць в оздоровчих закладах.

2.2. Історичні та природно-кліматичні передумови організації лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області.

Як галузь господарства і рід діяльності людини лікувально-оздоровчий туризм відноситься до тієї групи галузей, що мають яскраво виражену ресурсну орієнтацію. Природні та історико-культурні чинники в поєднанні з вигідним географічним розташуванням є важливими передумовами розвитку регіонального лікувально-оздоровчого туризму. Основу природного та історико-культурного потенціалу країни становлять такі об'єкти як національні та природні парки, заповідники, архітектурні пам'ятки, історичні пам'ятки, музеї, виставки та поодинокі витвори мистецтва [8].

Під передумовами слід розуміти сукупність природних можливостей території, які слугують підставою для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Варто наголосити, що пріоритетною передумовою розвитку лікувально-оздоровчого туризму країни є природно-рекреаційний потенціал, який поєднує в собі кліматичні умови, рельєф, природні мінеральні води, лікувальні грязі та може бути використаний для лікування, оздоровлення, рекреації та відпочинку. Для лікувально-оздоровчого туризму важливим є комплексне застосування усіх природних передумов.

Розглянемо детальніше історико-географічні передумови розвитку та природно-рекреаційний потенціал лікувально-оздоровчого туризму Львівської області.

Лікувально-оздоровчий туризм України належить до одного з найдавніших видів рекреаційної діяльності. Вітчизняні бальнеологічні курорти добре відомі за межами країни. Історія розвитку лікувально-оздоровчого туризму свідчить про те, що Україна має значний досвід у функціонуванні санаторно-курортних закладів на основі потужної матеріально-технічної бази та бальнеологічних запасів (мінеральні води та лікувальні грязі), які є одними з найбільших у Європі. Перші бальнеологічні курорти регіону виникли на мінеральних водах у Шкло (1576 р.), Великому Любені (1778 р.), Немирові

(1814 р.), Трускавці (1827 р.), Моршині (1877 р.) [14].

Так, лікувально-оздоровча діяльність є важливим елементом системи охорони здоров'я України та одним із найдавніших видів туристичної діяльності. Активна розбудова бальнеологічних курортів Львівської області почалась у ХІХ – ХХ ст. Проте, перші документальні згадки про курорти Галичини датуються ще ХVІ – ХVІІІ ст., зокрема, згадуються природні мінеральні джерела Великого Любена та Немирова. Однак лише на початку ХІХ ст. на території Галичини почали зводити лікарні, а найбільший розквіт бальнеології відбувався в міжвоєнний період. Карпати концентрували на своїх теренах майже половину відпочинкової міграції Польщі, а тому були найважливішим туристичним та оздоровчим регіоном держави. Оскільки лікування на курортах Західної України у порівнянні з іншими курортами було дешевшим, сюди приїздили туристи з Польщі, Чехії та інших країн. Сезонні виїзди на відпочинок відігравали значну господарську, соціальну й культурологічну роль [19].

У цей час лікувально-оздоровчий туризм мав особливе значення, оскільки цей вид туризму створював нові робочі місця та збільшував зайнятість населення. На бальнеологічних ресурсах у 1930-х рр. у Польщі діяло 95 оздоровниць (6 державних, 15 громадських, 6 комерційних, 23 малих приватних, 7 кліматичних громадських курортів, а також 38 купальних і кліматичних комерційних станцій), із яких 65 (71 %) – у Галичині [29].

Це ще сильніше підкреслювало значення оздоровчо-туристичних об'єктів в економіці регіону. Там знаходилися 12 курортів державного значення різних форм власності та 3 кліматичні станції державного значення, а також 21 малий приватний курорт і 24 кліматичні комерційні станції. Загалом у міжвоєнній Польщі зареєстровано 956 відпочинкових місцевостей, із яких 477 (49,9 %) у Галичині [19]. Проте після Другої світової війни більшість курортів припинили своє існування або були перепрофільовані у госпіталі для поранених.

У післявоєнний період курорти Галичини почали відбудовувати за кошти масштабних інвестицій. Таким чином, курортництво в Галичині набуло

широкого розмаху. Завдяки приватним підприємцям, громадським організаціям та владі всіх рівнів у Галичині було побудовано розвинуту туристичну та оздоровчу інфраструктуру [29]. Для цього періоду характерним була активна державна політика направлена на розвиток та функціонування санаторно-курортного господарства. Санаторно-курортне господарство зазнало значного розквіту, проводилися активні заходи, пов'язані з освоєнням нових територій та курортів, здійснювалися роботи, спрямовані на реконструкцію та розвиток курортів. Серед основних переваг санаторно-курортного господарства того часу – доступність санаторно-курортного лікування та надання безкоштовних або пільгових путівок на лікування у санаторно-курортних закладах.

Після набуття Україною незалежності розпочався новий етап розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Українські курорти зіткнулися із значними проблемами, зокрема, із повною відсутністю державного фінансування. Система надання безкоштовних або пільгових путівок для оздоровлення, що здійснювалася на основі діяльності профспілок, була зруйнована. Ця ситуація негативно вплинула на діяльність санаторно-курортної сфери. Динаміка показників відвідування та обслуговування сфери лікувально-оздоровчого туризму зазнала негативних тенденцій. Всі спеціалізовані санаторії перейшли, в основному, на сезонний характер роботи, при цьому багато з них згорнули свої лікувальні бази і почали переходити в розряд закладів відпочинку з низьким рівнем сервісного обслуговування. Через відсутність контролю почали з'являтися нові заклади (бази відпочинку з лікуванням, центри здоров'я і т.д.), що мають слабку медичну базу і некваліфікований персонал [42].

Аналіз наукових джерел щодо становлення лікувально-оздоровчого туризму в Україні дає підстави виділити чотири основні періоди:

1. XV – XVIII ст. – період зародження лікувально-оздоровчого туризму на території Львівської області. Період характеризується першими згадками про сучасні бальнеологічні курорти та цілющі властивості територій, зокрема, курорти Моршин, Немирів та Великий Любінь;
2. XIX ст. – період становлення бальнеологічних курортів та підходів

до їх використання. Для цього періоду характерним було зародження та розвиток таких курортів як Трускавець, Моршин, Шкло та Великий Любінь;

3. XX ст. – 1991 р. – період розквіту курортів, активної розбудови санаторно-курортних закладів (санаторіїв, пансіонатів, дитячих оздоровчих закладів) та нових методів лікування (озокерит). Виникнення бальнеологічних курортів Східниця та Розлуч. У цей період українські курорти стають відомими далеко за межами країни;

4. Із 1991р. до сьогодні – сучасний період розвитку бальнеологічних курортів Львівської області.

Слід зазначити, що історія становлення західноукраїнських курортів свідчить про значний досвід лікувально-оздоровчого туризму. Розвиток лікувально-оздоровчого туризму має тривалу історію та успішно розвивається у Карпатському регіоні.

Кліматичні ресурси є складовою природно- рекреаційного потенціалу та безпосередньо впливають на розвиток санаторно-курортного господарства регіону та рекреаційну діяльність.

Кліматичні умови регіону різноманітні та посилюють особливе значення окремих рекреаційних територій з унікальними мікрокліматичними умовами. До прикладу, особливе повітря курортів гірської частини регіону підходить для організації аеротерапії (повітряні ванни, тривале перебування на свіжому повітрі). Санаторно-курортні заклади регіону спеціалізуються на наданні такого виду оздоровлення в поєднанні з іншими процедурами, залучаючи значний потік туристів.

Клімат Львівщини помірно-континентальний, з м'якою зимою, затяжною вологою весною, теплим дощовим літом і відносно сухою теплою осінню. Для холодного періоду характерна похмура погода, туман і відлиги, при яких пересічна добова температура піднімається до +5 °С і вище. В літній період діяльність циклонів затихає, температурний режим стає більш стійким. Найтепліший місяць – липень, пересічна температура становить +18°С, найхолодніший січень –6°С [30].

Гірська частина регіону характеризується прохолодним та вологим кліматом. Кліматичні умови Карпат різноманітні і відрізняються значною нестабільністю по висоті, площі і часі; характерна вертикальна зональність. У привододільній частині умови більш суворі, в Передкарпатті дещо м'якші. Середня температура повітря в Передкарпатті становить $+8^{\circ}\text{C}$, в гірських районах Карпат $+6^{\circ}\text{C}$. Амплітуда місячних температур коливається від $+20$ до $+24^{\circ}\text{C}$, а з підняттям в гори – знижується [14].

З урахуванням вищевикладеного можемо дійти висновку, що регіон належить до одного з найбільш сприятливих місць для організації рекреаційної діяльності.

Рельєф є значною передумовою рекреаційного потенціалу, що впливає на рекреаційну спеціалізацію регіону. Важливою особливістю рельєфу Львівської області є гори, які передбачають розвиток рекреаційної діяльності різного виду (оздоровчі прогулянки, теренкур, туристичні походи різної категорії складності, скандинавська ходьба, збір грибів, ягід, лікарських рослин тощо) у поєднанні із санаторно-курортною діяльністю. Унікальність природно-рекреаційних ресурсів регіону формує надійну основу для розвитку санаторно-курортної діяльності – лікування, оздоровлення, відпочинку та рекреації.

Варто зазначити, що не менш важливим фактором формування рекреаційної діяльності регіону є багаті історико-культурні ресурси. Саме ця група ресурсів має такі специфічні особливості, як екскурсійне значення, незалежність від кліматичних умов, атрактивність, мальовничість, і становить пізнавальний інтерес для мешканців міста та може використовуватись задля рекреаційного розвантаження освоєних ділянок та урізноманітнення туристичної діяльності [8].

Регіон посідає перше місце в Україні за кількістю унікальних історико-культурних об'єктів – 3934 сакральних пам'яток архітектури, пам'яток історії, містобудування, архітектури та монументального мистецтва [20]. Основна частина об'єктів (2313) зосереджена у Львові, який за їх кількістю та різноманітністю займає перше місце в державі і внесений рішенням ЮНЕСКО

до переліку найцінніших міст світу [29].

В області функціонують історико-культурні заповідники, які містять пам'ятки архітектури, історії, археології, мистецтва, музеї, театри та інше. До них можна сміливо віднести і промислові об'єкти, які мають певну туристичну цінність (закинуті шахти, старі місця нафтовидобутку, солеваріння, гутного виробництва тощо) [30].

Так, наявність багатого природно-ресурсного потенціалу та історико-культурних ресурсів, а також особливості географічного розміщення є основною передумовою для організації та розвитку санаторно-курортного господарства регіону.

Основними природними мінеральними ресурсами Львівської області є води різного складу та властивостей, але найбільше поширені води без специфічних компонентів, з підвищеним вмістом органічних речовин типу «Нафтуса» та сульфідні (сірководневі). Мінеральні підземні води Львівщини є важливим елементом регіональних ресурсів, репрезентовані близько 60-ма родовищами з балансовими запасами 5,4 тис. м³/добу, із них 21 родовище експлуатують. Особливо інтенсивно використовують мінеральні води Передкарпаття (курорти Трускавець, Моршин і Шкло), Бескидського низькогір'я (Східниця і Верхнє Синьовидне) та Розточчя й Опілля (Немирів, Великий Любінь і Розділ) [7]. Природні мінеральні води Львівщини використовують як для зовнішнього, так і внутрішнього застосування.

Зазначимо, що з лікувальною ціллю курорти Львівської області також використовують торфові лікувальні грязі (пелоїди). Лікувальні грязі мають вигляд однорідної тонкодисперсної маси з певними тепловими та фізико-хімічними властивостями. У Львівській області поширені й обмежено використовуються торфові лікувальні грязі, утворення яких відбулося внаслідок заростання (заторфовування) водойм і заболочених ґрунтів [7]. Найціннішими вважаються гіпсові і купоросні торфи з мінералізованим (понад 2 г/л) грязьовим розчином [14], даний вид природних лікувальних ресурсів використовується обмежено. До найвідоміших родовищ торфових грязей

належать: Великий Любінь, Шкло та Моршин. Найбільшим родовищем Львівщини вважається Моршинське, запаси лікувальних грязей якого оцінюються у 239 тис. м³. Пелоїди даного родовища є високомінералізованими, з добре розкладеним торфом (питома вага – 1,14 г/см³, вологомісткість – 71%) [7].

2.3. Розміщення та функціонування курортів лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області

Територіальна (геопросторова) організація санаторно-курортного господарства представлена поєднанням рекреаційних ресурсів, рекреантів, закладів їх розміщення, місць розселення обслуговуючого персоналу, підприємств інфраструктури та інших закладів, які забезпечують умови для відпочинку і оздоровлення населення [20]. Досліджуючи розвиток санаторно-курортного господарства, зазначимо, що важливим є не лише природно-рекреаційний потенціал території, а й спеціалізовані (оздоровчі) заклади розміщення, які є основою інфраструктурної складової регіональних туристичних систем.

Санаторно-курортне господарство регіону посідає провідне місце з надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг населенню, однак, характеризується суттєвими просторовими диспропорціями. На території Львівської області знаходиться розвинута мережа санаторно-курортних закладів. Так, за офіційними даними Головного управління статистики у Львівській області у 2021 році (див. табл. 2.3) функціонувало 60 спеціалізованих закладів розміщення загальною площею 507 тис. м², з них 35 санаторіїв, 5 дитячих санаторіїв, 2 пансіонати з лікуванням, 4 пансіонати відпочинку, 14 баз та інших закладів відпочинку [14].

У регіоні функціонує понад 311 санаторно-курортних та оздоровчих закладів, з них 54 санаторії, 10 пансіонатів з лікування та відпочинку, 15 дитячих санаторіїв, закладів санаторного типу та оздоровчих таборів, 130 баз

відпочинку, готелів, оздоровчих комплексів та інших закладів відпочинку, які надають оздоровчі послуги.

Таблиця 2.3 – Основні показники діяльності спеціалізованих закладів розміщення регіону у 2021 році [3]

Кількість закладів, одиниць	Кількість ліжок у місяць максимального розгортання, тис. осіб	Кількість цілорічних ліжок, тис. одиниць	Обслуговано осіб, тис. осіб	Обслуговано іноземців, тис. осіб	Тривалість перебування приїжджих, тис. людино-днів	Фактичні витрати на один ліжко-день, грн	Доходи від реалізації путівок, млн.
60	14,6	12,6	116,5	17,7	1728,3	422,4	660,4

Найбільшу частку складають невеликі приватні заклади готельного типу, які надають оздоровчі послуги, функціонують на основі бальнеологічних ресурсів та спеціалізуються як на наданні спеціалізованих санаторно-курортних послуг, так і оздоровчих та рекреаційних послуг, однак не можуть вважатися спеціалізованими засобами розміщення. В організації санаторно-курортного господарства регіону основне місце належить бальнеологічним курортам – Трускавець, Східниця, Моршин, Шкло, Немирів та Великий Любінь.

Як зазначено вище, санаторно-курортне господарство регіону характеризується значними просторовими диспропорціями. Загалом, у Львівській області є три основні райони, які спеціалізуються на наданні лікувально-оздоровчих послуг населенню – Дрогобицький, Стрийський та Яворівський (див. табл. 2.4).

Беззаперечним лідером санаторно-курортного господарства регіону є Дрогобицький район, де зосереджена основна частина функціонуючих оздоровчих закладів – 60% від загальної кількості, які входять до числа найкращих спеціалізованих закладів країни (санаторій «Стожари» смт. Східниця, санаторії «Кришталевий Палац» та «Віктор» м. Трускавець).

Район має найвищі показники з-поміж інших за кількістю та місткістю

оздоровчих закладів (див. додаток Г). Територія району охоплює Бориславську, Дрогобицьку, Трускавецьку, Меденицьку та Східницьку територіальні громади. До основних мінеральних вод району належать: «Нафтуса», «Софія», «Юзя», «Броніслава», «Марія», слабомінералізовані води та лужні (содові) мінеральні води за типом «Боржомі».

Таблиця 2.4 – Основні показники діяльності спеціалізованих закладів розміщення Львівської області у 2021 р. [3]

Райони (за адміністративно-територіальним поділом з 2020 року)	Кількість ліжок у місяць масимального розгортання, одиниць	Обслуговано приїжджих, осіб	Обслуговано іноземців, осіб	Загальна тривалість перебування у спеціалізованих засобах розміщування, тис. ліжко-днів
Дрогобицький	8835	76887	14505	1138,7
Золочівський	–	–	–	–
Львівський	174	633	–	23,3
Самбірський	–	–	–	35
Стрийський	3666	7382	3240	451,1
Червоноградський	650	441	–	8,6
Яворівський	1205	3978	1	106,5

Головними бальнеологічними курортами району є Трускавець та Східниця на території яких знаходяться понад 186 оздоровчих закладів (див. дод. Г), з яких 42 санаторії, 7 пансіонатів, 46 готелів, які надають оздоровчі послуги, 6 дитячих оздоровчих заклади та понад 85 приватних закладів (вілли, приватні садиби, котеджі), які надають оздоровчі послуги. До прикладу, у 2021 році загальна кількість місць (ліжок) у місяць масимального розгортання склала 8885 одиниць, що становить 61% від загальної кількості, було оздоровлено 76887 осіб, або 86% від загальної кількості оздоровлених у Львівській області. Варто зазначити, що характерною перевагою району є значна частка іноземних туристів – 82% (14505). На підставі чого можна стверджувати, що на території району знаходиться розвинена мережа санаторно-курортних закладів міжнародного рівня та високий рівень надання

лікувально-оздоровчих послуг.

Загалом на території Дрогобицького району знаходяться найсучасніші оздоровчі заклади регіону, такі як: «Три сини та донька» 4 зірки, «Три сини та донька» 5 зірок (Східниця); «Mirotel Resort and Spa» 5 зірок, «Rixos Pnykarattya» 5 зірок, «Шале Грааль» 5 зірок, «Роял Гранд» 5 зірок, «Женева» 4 зірки, «Royal Hotel and SPA Resort Цезар» 4 зірки (Трускавець), де надається широкий спектр лікувально-оздоровчих послуг на базі сучасних медичних центрів [14].

Оздоровчі заклади району характеризуються впровадженням інновацій, нових методів лікування та розширенням асортименту додаткових послуг (трансфер, організація екскурсій, аквапарк, СПА, басейни та ін.). На базі оздоровчих закладів району активно розвивається оздоровчий туризм, що робить його ще більш привабливим з-поміж інших районів. Таким чином, на території Дрогобицького району сформувалась розвинута мережа закладів санаторно-курортного спрямування: санаторії, пансіонати з лікуванням, готелі, готельні-оздоровчі комплекси, дитячі оздоровчі заклади та приватні заклади (вілли, садиби, котеджі), які надають лікувально-оздоровчі послуги.

Стрийський район посідає друге місце в структурі районів Львівської області за показниками розвитку санаторно-курортного господарства. Основною рекреаційною територією району є відомий бальнеологічний курорт Моршин. Тут функціонують 12 санаторіїв загальною місткістю 2190 місць. Спеціалізовані заклади розміщення характеризуються високими показниками діяльності: кількість ліжок у місяць максимального розгортання – 3666 одиниць (25%), оздоровлено 7382 осіб (8%), кількість оздоровлених іноземців – 3240 (18%).

Очевидно, що перевагами Стрийського району є наявність провідного лікувального фактору – природних мінеральних вод (розсоли). На курорті Моршин розташовані чотири джерела мінеральних вод: Боніфаций, Магдалена, Людмила та Моршинка. Так, згідно з даними дослідження, можемо зробити висновок, що Стрийський район володіє значними рекреаційними

можливостями, отже є перспективним місцем для розвитку санаторно-курортного господарства.

До трійки лідерів серед районів, які спеціалізуються на санаторно-курортному лікуванні належить Яворівський. Конку rentні переваги Яворівського району забезпечуються завдяки наявності природних лікувальних ресурсів – мінеральних вод та грязей. До складу району входять одні з найстаріших курортів України – Шкло та Немирів. На території району знаходяться лише 2 санаторії («Шкло», Львівський обласний протитуберкульозний санаторій, санаторій «Немирів» тимчасово призупинив свою діяльність) та пансіонат з лікуванням («Бадьорість») загальною кількістю 905 місць. Попри це, район вносить вагому частку у формування санаторно-курортного господарства регіону. Також до переваг курортів району можемо віднести зручне транспортне сполучення та безпосередню близькість до Львова [60]. Останні позиції в розвитку санаторно-курортного господарства регіону займають Червоноградський та Львівський райони. На території цих районів розташовано 2 найстаріші санаторії – «Великий Любінь» (курорт Великий Любінь) та «Ровесник» (м. Червоноград). Санаторії володіють потужною лікувально-оздоровчою базою, гордістю закладів є родовища природних мінеральних вод та торф'яних грязей на основі яких здійснюється лікування (пелоїдотерапія, озокеритотерапія, інгаляції, лікувальні душі, ванни) [33].

Таким чином, можемо дійти висновку, що для санаторно-курортного господарства регіону характерні значні просторові диспропорції розташування оздоровчих закладів. Як бачимо, в першу чергу це пов'язано із природно-ресурсним потенціалом районів, який має вирішальну роль в організації санаторно-курортного господарства. Завдяки цьому на території курортів Дрогобицького та Стрийського районів, зокрема, у Трускавці, Східниці та Моршині функціонує розвинута мережа санаторно-курортних закладів. Варто зауважити, що курорти Шкло та Немирів, які належать до Яворівського району є не менш перспективними територіями для подальшого розвитку санаторно-

курортного господарства, особливо завдяки природно-ресурсному потенціалу району. Аналіз діяльності колективних закладів розміщення, які є основою інфраструктурного компонента регіональної туристичної системи демонструє незначні зміни основних показників. Відтак, можна простежити, що починаючи із 2020 року спостерігається зменшення кількості колективних закладів розміщення (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Показники діяльності колективних закладів розміщення у Львівській області [3]

Роки	Кількість, одиниць	Ліжко-міця, тис.	Розміщені особи у закладах, осіб	З них іноземці, осіб
Усі колективні заклади розміщення				
2019	331	33626	715333	75428
2020	343	30869	861250	106830
2021	337	32927	987866	138789
2018	129	13191	572159	129531
2019	130	13188	533878	118204
2020	111	12086	229963	20941
Готелі та аналогічні заклади розміщення				
2019	273	17759	591292	63665
2020	287	17949	749855	93549
2021	277	18292	871401	121043
2018	104	11450	547174	128726
2019	106	11430	517315	117181
2020	92	10788	222208	208887
Інші заклади розміщення				
2019	58	2356	58702	634
2020	62	2739	55783	985
2021	57	2948	58655	1068
2018	25	1741	24985	805
2019	24	1758	165663	1023
2020	19	1298	7755	54

Однак, зауважимо, що різке зниження загальної кількості закладів у 2018 році насамперед пов'язано зі зміною методології обліку колективних закладів розміщення (згідно наказу Держстату №152 від 16.07.2018 року). Планом державних статистичних спостережень на 2018-2020 роки не передбачено отримання статистичної інформації щодо спеціалізованих закладів

розміщування у Львівській області. Отож, особливо помітне зменшення кількості колективних закладів ми спостерігаємо у 2020 році (див. рис. 2.3), загальна кількість закладів скоротилася на 19 одиниць у порівнянні із доковідним 2019 роком, така ж тенденція характерна для готелів та аналогічних закладів розміщування (– 14 од.) та інших закладів розміщування (– 5 од.). Відповідно скоротилась і загальна місткість у колективних закладах (– 1102 ліжко-місця), готелях та аналогічних закладах розміщування (– 642 ліжко-місця) та інших закладах розміщування (452 ліжко-місця) [7].

Щодо кількості розміщених осіб у період пандемії цей показник зменшився більш, ніж у два рази у колективних закладах розміщування (мінус 303915 осіб), з них іноземці (мінус 97263 особи). Однак, незважаючи на пандемію Covid-19, закриття кордонів та обмеження авіасполучення, а також складну економічну ситуацію у 2020 році попит на відпочинок у колективних закладах розміщування Львівської області, на наш погляд, був на досить високому рівні [33].

Аналіз організаційної компоненти регіональної туристичної системи демонструє позитивні тенденції щодо збільшення загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності Львівської області (див. рис. 2.1).

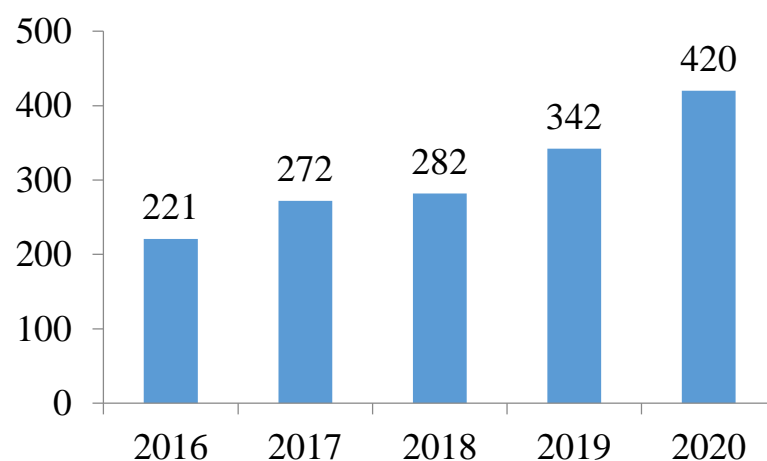

Рис. 2.1 – Кількість суб'єктів туристичної діяльності Львівської області у 2016 – 2019 рр., одиниць [7]

Відтак, у 2019 році загальна кількість суб'єктів туристичної діяльності Львівської області становила 420 одиниць, що у порівнянні із 2018 роком на 72 одиниці більше, кількість туроператорів збільшилася на 3 одиниці, турагентів – на 65 одиниць, кількість суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність – на 10 одиниць (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Суб'єкти туристичної діяльності Львівської області [7]

Рік	Усього	У тому числі		
		Туроператори, одиниць	Турагенти, одиниць	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність, одиниць
2019	221	52	134	35
2020	272	60	171	41
2021	282	63	176	43
2018	342	58	233	51
2019	420	61	298	61

Аналіз кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності у Львівській області, демонструє, що після кризи 2018 року, яка була спричинена анексією найбільш привабливого туристичного регіону АР Крим та загостренням воєнної ситуації на сході країни спостерігаємо значне підвищення показників, а отже, ми можемо відзначити, що у 2019 році кризу було фактично подолано. Звертає на себе увагу суттєве збільшення кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності у 2015 – 2020 роках, що демонструє позитивні тенденції (див. табл. 2.7).

Втім, у 2020 році знову простежується кризова ситуація, яка на цей раз була зумовлена поширенням пандемії Covid-19. Загалом показники кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності у Львівській області та кількості внутрішніх туристів у порівнянні із 2019 роком скоротилися більш, ніж у два рази [33].

Через обмеження авіасполучення та закриття кордонів кількість іноземних туристів склала лише 357 осіб, що на 7472 особи менше у порівнянні із 2019 роком. Найбільша кількість іноземних туристів прибули до Львова з Польщі, Білорусі, Туреччини, Німеччини та Литви [7]. Кількість екскурсантів

згідно офіційних даних у Львівській області у 2020 році дорівнювала 0.

Таблиця 2.7– Туристи, обслужені суб'єктами туристичної діяльності у Львівській області [7]

Роки	Кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності, осіб	В'їзні (іноземні) туристи, осіб	Внутрішні туристи, осіб	Екскурсанти, осіб
2015	112472	3057	48585	15002
2016	181827	8370	988580	17637
2017	175150	6042	86455	14955
2018	182255	7617	61881	7557
2019	249442	7829	82349	3919
2020	100824	357	23738	—

Опираючись на дані закладів розміщення, у 2021 році Львів відвідало 1,5 мільйона туристів, що вдвічі більше за показник 2020 року, однак на 40% менше ніж у доковідний 2019 рік. Також спостерігаємо позитивну динаміку збільшення кількості іноземних туристів вдвічі в порівнянні з 2020 роком. 50,5% туристів побували у Львові вперше саме у 2021 році. Збільшився термін перебування туристів у місті з 3,8 дня у 2019 році до 5 у 2021 році. Середні витрати одного туриста у 2021 році у Львові склали 94 євро за день. 78% гостей приїжджали до Львова задля відпочинку та проведення дозвілля [7].

Отож, можемо зробити висновки, що у 2021 році простежувалася доволі позитивна динаміка у туристичній галузі регіону, кількість туристів збільшилася майже у двічі, однак це не дало змоги досягнути тих показників, які були у доковідний період. У 2022 році туризм знову знаходиться у кризовій ситуації, зумовленій повномасштабною війною росії проти України. Проте, за даними туроператорів та турагентів навіть у такій складній ситуації почав з'являтися попит на відпочинок в межах регіону. Сьогодні туроператори пропонують як одноденні тури і екскурсії, так і 2-3 денні тури в межах Львівщини та сусідніх регіонів, а також Spa-тури у Східницю, Трускавець, Моршин. Отож, регіональна туристична система Львівської області незважаючи на складний кризовий період поступово відновлює свою діяльність

та демонструє досить високий рівень стійкості. З огляду на вищевикладене можемо припустити, що основною перевагою стійкості регіональної туристичної системи Львівської області загалом є відносна безпечність регіону для перебування туристів.

Основою інформаційного компонента регіональної туристичної системи є брендинг регіону. Брендинг, на наш погляд, повинен бути притаманний усім туристичним дестинаціям. Дестинації, що мають відомий і ефективний бренд, повинні дбати про збереження та підтримку його належного «звучання» в інформаційному просторі. Маловідомі й недостатньо привабливі для туристів території, що хочуть стати туристичними центрами, повинні проводити активну політику щодо формування та просування своїх брендів [14]. Найефективнішим і найпоширенішим інструментом брендингу територій на сьогоднішній день є веб-сайти. Основна мета створення таких сайтів – формування позитивного та особливого іміджу міста або регіону серед потенційних туристів, підвищення конкурентоспроможності, а також туристичної та інвестиційної привабливості території.

Головним офіційним інформаційним туристичним порталом Львова є «Lviv Travel». Метою сайту є підвищення туристичної привабливості Львова, покращення якості надання та доступності туристичних послуг, а також зацікавлення потенційних туристів. На сайті можна знайти та ознайомитися із актуальною інформацією про історію міста та місцеву культуру, переглянути тематичні відео та статті, ознайомитися із головними атракціями міста та області [23], знайти інформацію про заклади громадського харчування та їх адреси. Окрім того, на сайті можна придбати туристичну картку Lviv City card. Основна мова туристичного сайту «Lviv Travel» – українська, також є англійська версія.

Сайт складається із головної сторінки, де відображаються актуальні новини, а також із 6 основних блоків, серед яких: «Досліджуй» (рекомендовані атракції – музеї, галереї, парки міста та області, контакти гідів, рекомендованих Львівською міською радою), «Заклади» (адреси, фото та описи закладів

громадського харчування), «Події» (вистави, виставки, концерти, спорт), «Мапа», «Про Львів» (інформація як дістатися до Львова, історія міста, готелі, тематичні публікації, інформація про сайт Центру туристичної інформації), «City card» [23].

У 2021 році в умовах пандемічної кризи за ініціативи Львівської ОДА був створений проект «Експедиція громад: фокус на туризм». Основна мета проекту полягає у розкритті туристичного потенціалу ОТГ, розширення географії подорожей та збільшення завантаженості закладів. За даними ЛОДА до проекту долучилися понад 50 учасників, серед яких туроператори, гіді, екскурсоводи, ресторатори, готельєри та керівництво Львівської облдержадміністрації. Протягом 2021 року учасники експедицій відвідали велику кількість ОТГ, де ознайомилися із основними туристичними об'єктами, новими цікавими маршрутами та місцями. Деякі туристичні об'єкти були включені до турів місцевих туроператорів.

Отож, проаналізувавши основні тенденції та проблеми розвитку регіональної туристичної системи Львівської області у кризовий період можемо підвести певні підсумки. В умовах пандемії Covid-19 у 2020 році однією з найбільш постраждалих сфер економіки була саме туристична індустрія. Через карантинні обмеження частка іноземних туристів скоротилася до мінімуму, однак у 2020 – 2021 роках зріс попит на внутрішній туризм, що дозволило регіональній туристичній системі продовжити своє функціонування та продемонструвало достатній рівень її стійкості до зовнішніх загроз [33].

З лютого 2022 року туристична сфера переживає чи не найскладніші часи, які пов'язані із повномасштабним вторгненням росії на територію України. Велика частка суб'єктів туристичної діяльності припинили свою діяльність або перепрофілювалися на волонтерську роботу. Однак за офіційними даними готелі та аналогічні заклади розміщення продовжують працювати на повну силу та приймати внутрішньо переміщених осіб, заповненість номерного фонду із початку війни у Львові складає 90%, Моршин та Трускавець – близько 85%, карпатські території, зокрема Славське 70%

завантаженості. Також варто зазначити, що незважаючи на складну ситуацію в країні, надходження туристичного збору за три місяці війни склало 7 млн 363 тисячі грн, у порівнянні із минулим роком за півріччя вдалося зібрати 6 млн 756 тис. грн [30], що є досить позитивною тенденцією.

Варто зазначити, що в сьогоднішніх умовах повномасштабної війни важливим напрямом соціальної політики держави є соціальний захист військовослужбовців Збройних Сил України, шляхом надання пільг на лікування та оздоровлення у санаторно-курортних закладах.

Пільги на санаторно-курортне лікування для військовослужбовців та членів їхніх сімей надаються з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Право на оплату 25% вартості санаторно-курортної путівки для військовослужбовців, та 50% – для членів їхніх сімей (чоловік (дружина), неповнолітні діти) надається за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує трьох прожиткових мінімумів. Військовослужбовці, які є учасниками бойових дій мають право отримати безкоштовну путівку на лікування або оздоровлення у відомчих санаторно-курортних закладах свого силового відомства (Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служба безпеки України) з компенсацією вартості проїзду туди і назад, або грошову компенсацію за путівку (виплачується лише особам з інвалідністю).

Перелік санаторно-курортних закладів регіону, які надають путівки військовослужбовцям: санаторій «Смерічка» (Східниця); санаторії «Лаванда», «Дністер», «Перлина Прикарпаття», «Черемош» та «Світанок» (Моршин); санаторій «Алмаз» та «Кристал», готельно-курортний комплекс «Дніпро-Бескид» (Трускавець); санаторій «Джерельний», «Нафтуса Прикарпаття» та «Карпатські Зорі» (село Модричі, Дрогобицький р-н) [14].

Варто зазначити, що у зв'язку із тимчасовою окупацією Херсонської області, Мелітополя та Бердянська, замінуванням берегової лінії та веденням бойових дій, географія поїздок у літній сезон 2023 року очевидно зміниться.

Відпочинок закордоном в теперішніх реаліях практично недоступний для більшості населення України через низку причин, серед яких складна економічна ситуація, яка торкнулася усіх громадян країни (втрата робочого місця, скорочення заробітної плати, підвищення цін та курсу валют); закриття неба та відсутність авіасполучення із іноземними країнами (потрапити на відпочинок закордон можливо лише наземним транспортом, тобто власним автомобілем, що сьогодні теж є практично неможливо у зв'язку із дефіцитом пального на АЗС, поїздом або автобусом); обмеження щодо перетину кордону для чоловіків у віці від 18 до 60 років. І найголовніший, на наш погляд, фактор, який може стримати українців від відпочинку закордоном цього року – психологічний. Не кожен громадянин України зможе морально дозволити собі відпочинок коли в країні повномасштабна війна.

Втім, враховуючи туристично привабливу територію, розвинену мережу оздоровчих закладів розміщування, сприятливі кліматичні умови, природні лікувальні ресурси та відносну безпеку бальнеологічних курортів Львівської області у порівнянні з іншими регіонами країни, можемо спрогнозувати значне підвищення попиту на оздоровчий туризм і санаторно-курортний відпочинок, що дозволить туристам на деякий час абстрагуватися від складної ситуації в країні та відновити свої ресурси. Вважаємо, що саме санаторно-курортне господарство цього туристичного сезону дозволить компенсувати тимчасово недоступний відпочинок у приморських регіонах, стабілізувати ситуацію на регіональному санаторно-курортному ринку та оживити внутрішній туризм. Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день санаторнокурортне господарство є перспективним та найбільш стійким туристичним ринком.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

3.1. Визначення перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області

Враховуючи те, що модернізація має подібні риси, її напрями є загальними та можуть стосуватися будь-якого курорту чи регіону. У ході дослідження було підтверджено, що проблеми усіх чотирьох рівнів функціонування санаторно-курортного господарства є подібними, а умови внутрішнього середовища України та зовнішні загрози є спільними для усіх курортів та регіонів. Розроблені заходи модернізації санаторно-курортного комплексу на прикладі курорту Східниця, які з урахуванням локальних відмінностей можуть бути застосованими і для інших курортів України:

1. Реконструкція наявних та будівництво нових санаторно-курортних закладів відповідно до встановлених чинних міжнародних вимог, а також розвиток інфраструктури закладів.
2. Формування туристичної та розважальної інфраструктури курорту (розбудова елементів транспортної інфраструктури, закладів громадського харчування, культури та спорту).
3. Диверсифікація діяльності санаторно-курортних закладів – акцент на розширення асортименту додаткових послуг у міжсезоння та низький сезон (із січня до середини травня та з середини вересня до грудня) на основі використання інфраструктури оздоровчих закладів.
4. Інтегрований процес формування стійкої системи санаторно-курортних підприємств на основі готельного принципу та акцент на короткотривалий відпочинок (тури вихідного дня) з метою залучення широкого сегменту рекреантів [21].
5. Розвиток санаторно-курортного комплексу на основі кластеризації

курорту.

З урахуванням вищевикладеного розроблено схему напрямів заходів вдосконалення санаторно-курортного господарства (див. дод. Б).

Розглянемо детальніше кожен із напрямів.

Реконструкція санаторно-курортних закладів. Функціонування санаторно-курортного господарства неможливо уявити без наявності потужної матеріально-технічної бази – ключового елементу успішного розвитку закладів. Зазначимо, що до матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів належить:

- приміщення, які безпосередньо використовуються в процесі обслуговування рекреантів;
- сукупність засобів та предметів праці, а також обладнання, які використовують в процесі обслуговування та надання лікувально-оздоровчих послуг.

Так, стан матеріально-технічної бази має значний вплив, в першу чергу, на економічну діяльність та прибутковість закладу і, відповідно на організацію санаторно-курортного лікування. Саме тому важливим завданням закладів, на нашу думку, є реконструкція наявної матеріально-технічної бази.

Можемо виокремити декілька основних заходів реконструкції матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, серед яких:

- проведення косметичного ремонту основних приміщень будівлі (їдальні, медичних кабінетів) та підвищення рівня комфорту житлових приміщень (номерів, коридорів, холів);
- у випадку фізичного зношення медичного обладнання – ремонт, заміна або придбання нового;
- будівництво сучасного медико-оздоровчого центру з басейном для водних процедур з мінеральними водами;
- впровадження комп'ютерних технологій (системи онлайнбронювання);
- благоустрій території закладу (облаштування дитячих та

спортивних майданчиків, місць для відпочинку, озеленення території).

Таким чином, реконструкція матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, на нашу думку, сприятиме:

- збільшенню попиту та кількості потенційних клієнтів;
- зменшенню простою номерів;
- підвищенню рівня прибутковості;
- інвестиційній привабливості;
- створенню позитивного іміджу.

З урахуванням вищевикладеного, можемо стверджувати, що матеріально-технічна база відіграє важливу роль в організації санаторно-курортного лікування та оздоровлення. Реконструкція матеріально-технічної бази може вплинути на підвищення ефективності роботи закладів та їх подальший розвиток.

Формування туристичної інфраструктури курорту. Як було зазначено вище – туристична інфраструктура є невід’ємною частиною санаторнокурортного господарства та важливою умовою для розвитку та функціонування як курорту, так і регіону в цілому. Більшість авторів сходяться на тому, що туристична інфраструктура поєднує в собі шість основних складових:

- інфраструктуру розміщення (готелі, мотелі, готельні комплекси, санаторії, пансіонати, будинки відпочинку, оздоровчі комплекси та ін.);
- інфраструктуру харчування (кафе, ресторани, їдальні, бістро тощо);
- інфраструктуру розваг (театри, музеї, аквапарки, торгово-розважальні центри тощо);
- транспортну інфраструктуру (автомобільні та залізничні дороги, пункти пропуску тощо);
- інші об’єкти, які беруть безпосередню участь в обслуговуванні туристів (підприємства роздрібної торгівлі, підприємства продажу сувенірної продукції);
- туристичні ресурси (природні, зокрема бальнеологічні ресурси та

історико-культурні).

Інакше кажучи, туристична інфраструктура – це сукупність об'єктів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб туристів, в нашому випадку рекреаційних, а також місцевого населення.

Так, модернізація туристичної інфраструктури, окрім реконструкції санаторно-курортних закладів передбачає:

1. Формування розвиненої мережі закладів громадського харчування.

Відкриття нових або удосконалення наявних закладів харчування позитивно впливає як на діяльність окремих санаторно-курортних закладів, так і курорту загалом та обумовлює динамічний розвиток санаторно-курортного господарства.

Невід'ємною частиною санаторно-курортного лікування є збалансоване та правильне харчування, спрямоване на покращення стану здоров'я та функцій окремих органів та систем. Організація харчування в санаторно-курортних закладах враховує індивідуальні особливості пацієнтів та розробляється відповідно до конкретного захворювання. Відтак, пропонується як основне меню з розширеним асортиментом страв, так і дієтичне харчування, розроблене лікарями-дієтологами для конкретного виду захворювання з дотриманням правил санітарії та гігієни. Зокрема, більшість санаторно-курортних закладів Східниці пропонує широкий вибір страв, серед яких вегетаріанські, дієтичні та пісні.

Загалом розрізняють декілька видів дієтичного харчування, які поділяються за номерами та в залежності від конкретного виду захворювання:

- Дієта №1 призначається при хронічних захворюваннях шлунка з підвищеною кислотністю і при хронічних панкреатитах;
- Дієта №2 призначається при хронічних захворюваннях шлунка з пониженою кислотністю, при хронічних холестицитах;
- Дієта №3 призначається при захворюваннях внаслідок порушення обміну речовин, зокрема на цукровий діабет, ожиріння;
- Дієта №4 призначається при захворюваннях серцево-судинної,

сечовидільної систем, опорно-рухового апарату;

– Дієта №5 призначається для осіб, які не потребують спеціального харчування [20].

2. Формування розважальної інфраструктури – музеї, тематичні парки, вуличні театри, дитячі та спортивні майданчики, розважальні заклади;

3. Формування елементів транспортної інфраструктури – доріг, велослужбок, інформаційно-вказівних знаків, автозаправних станцій, станцій технічного обслуговування, придорожніх закладів громадського харчування, місць відпочинку;

4. Розвиток суб'єктів туристичної діяльності – туроператорська та турагентська діяльність;

5. Оптимізацію використання природних бальнеологічних ресурсів, які є базисом функціонування санаторно-курортного господарства.

В рамках оптимізації використання бальнеологічних ресурсів, на нашу думку, варто врахувати такі напрями:

- моніторинг стану бальнеологічних ресурсів;
- здійснення екологічної оцінки;
- збалансоване використання бальнеологічних ресурсів регіону;
- встановлення гранично допустимих норм рекреаційного навантаження;
- розробка заходів щодо охорони бальнеологічних ресурсів;
- здійснення державного контролю;
- зменшення територіальних диспропорцій розвитку санаторно-курортного господарства між районами.

Диверсифікація діяльності. Аналіз ринку санаторно-курортного комплексу Східниці показав недостатній обсяг надання додаткових послуг (організація екскурсій, оздоровчих маршрутів, рекреаційних занять, трансфер, анімація і т. д.) та недооцінювання їх значення більшістю санаторно-курортних закладів. В сучасних умовах основним завданням санаторно-курортних закладів є забезпечення високого рівня конкурентоздатності та збереження своїх позицій як на внутрішньому, так і міжнародному ринках. У зв'язку із

стрімким зростанням зацікавленості до санаторно-курортного відпочинку на вітчизняних курортах постає питання оновлення асортименту послуг та модернізації санаторно-курортного господарства шляхом диверсифікації діяльності – процес розвитку санаторно-курортних закладів, пов'язаний із розширенням спеціалізації та збільшенням різноманітності послуг.

Диверсифікація є одним із напрямів модернізації санаторно-курортного господарства, що дає змогу закладам функціонувати на належному рівні за рахунок надання широкого спектру додаткових послуг. Процес диверсифікації насамперед пов'язаний із впровадженням абсолютно нових технологій та послуг, які раніше не були включені в діяльність санаторно-курортних закладів. Найважливіша причина застосування диверсифікації – отримання високого рівня ефективності діяльності санаторно-курортних закладів.

Як зазначалось вище, для санаторно-курортного господарства більш доцільною є горизонтальна диверсифікація, яка дозволить санаторно-курортним закладам стати поліфункціональними. Під час горизонтальної диверсифікації досягається комплексний ефект, який пов'язаний із розширенням діяльності санаторно-курортних закладів – від надання лікувально-оздоровчих послуг до забезпечення короткочасного відпочинку для туристів. Варто зазначити, що диверсифікація надасть можливість санаторно-курортним закладам в повній мірі використовувати свій ресурсний потенціал, збільшить зайнятість місцевого населення, дохід від надання нових послуг та попит.

Диверсифікація санаторно-курортних закладів розглядається як процес розширення спектру послуг, який передбачає підвищення ефективності діяльності та рівня конкурентоздатності закладів в міжсезоння і низький сезон. Приміром, впровадження системи лояльності для постійних клієнтів та системи знижок на базові послуги санаторно-курортного відпочинку в міжсезоння та низький сезон. Окрім цього, розробка спеціальних програм для людей похилого віку – сегменту споживачів, які можуть отримувати медичні та лікувально-оздоровчі послуги у будь-який час, в тому числі, у так званий

низький сезон (який є привабливим для людей з середнім та низьким рівнем доходів) [26].

З урахуванням вищевикладеного, доцільно розглянути схему диверсифікації діяльності санаторно-курортних закладів (див. рис. 3.1) [39]

Рис. 3.1 – Схема диверсифікації діяльності санаторно-курортних підприємств

Оскільки санаторно-курортні заклади є частиною туристичної індустрії, основною метою диверсифікації діяльності закладів є приймання рекреантів, які прибули на курорт, незалежно від їх цілей та тривалості подорожі. Інакше кажучи, мається на увазі реалізація певної частки путівок без лікування – перехід на готельну структуру надання послуг [21] та акцент на формування широкого асортименту додаткових послуг.

Ще одним актуальним напрямом диверсифікації, який можна

здійснювати на базі санаторно-курортних закладів, на нашу думку, є організація ретрит-турів.

Ретрит-тури – це абсолютно новий вид туризму, який організовується в унікальних віддалених від цивілізації місцевостях та набирає значної популярності серед туристів. Найкраще для організації ретриттурів підійдуть невеликі села, селища міського типу, міста розташовані в гірській місцевості тощо. Основна мета таких турів – відпочинок для душі та тіла у поєднанні з оздоровленням.

Отож, ретрит-тури можуть стати однією з форм організації діяльності санаторно-курортних закладів, зокрема у міжсезоння та низький сезон. Сучасний ретрит – це можливість відвідати спокійні та мальовничі місця з метою відпочинку, самопізнання та оздоровлення у санаторно-курортних закладах.

Також варто зазначити, що на базі курорту Східниця та її околицях можна активно розвивати спортивно-оздоровчий туризм, основна мета якого передбачає оздоровлення та активний відпочинок. Враховуючи багатий природно-ресурсний потенціал та вигідне географічне розташування курорт має усі передумови для організації різних видів рекреаційної діяльності. Зокрема, нещодавно в рамках проєкту «ВелоБескиди» в межах трьох ОТГ (Східниця, Трускавець та Борислав) було відкрито велодоріжки протяжністю 34,5 км різної категорії складності, як для професіоналів (Велотраса № 2), так і для аматорів, сімей з дітьми та людей старшої вікової групи (Велотраса № 1).

Загалом розроблено 4 веломаршрути: Борислав – Цюхів Верх; Борислав – Тустань; Борислав – Східниця; Трускавець – Східниця. Також прокладено 5 піших туристичних маршрути з зонами для відпочинку загальною протяжністю 60 км: Борислав – Цюхів Верх; Борислав – Тустань; Борислав – Східниця; Борислав – г. Городище; Борислав – Трускавець.

На сьогоднішній день одним із найпопулярніших видів спортивно-оздоровчого туризму є гірськолижний. У 2020 році було відкрито гірськолижний курорт європейського рівня Буковиця, основною перевагою

якого є безпосередня близькість до Трускавця (7 км) та Східниці (17 км).

Формування стійкої системи санаторно-курортних підприємств на основі готельного принципу. Варто зазначити, що одним із важливих факторів, який стримує розвиток санаторно-курортних закладів є сезонність. Діяльність санаторно-курортних підприємств на основі готельного принципу не означає відмову від надання лікувально-оздоровчих послуг, а передбачає загальне оздоровлення та підтримку імунітету в поєднанні із відпочинком, зокрема у низький сезон та міжсезоння. Сучасний ринок санаторно-курортних послуг характеризується стрімким зростанням кількості оздоровчих закладів та посиленням конкуренції між ними, тому доречним в діяльності оздоровчих закладів, на нашу думку, орієнтуватися й на короткотривалий відпочинок – тури вихідного дня. Такий вид відпочинку є більш сталим та орієнтованим на широкий сегмент рекреантів.

Так, короткотривалий відпочинок, на нашу думку, матиме чималий ряд переваг для санаторно-курортних закладів, серед яких:

- цілорічна завантаженість номерного фонду;
- збільшення туристичних потоків у міжсезоння та низький сезон;
- розширення кола потенційних клієнтів;
- збільшення доходів.

Кластеризація. Сучасні реалії вимагають від вітчизняних оздоровчих закладів впровадження нових способів організації санаторно-курортних послуг. Одним із таких ефективних способів просторової організації рекреаційних територій, на нашу думку, є формування санаторно-курортного кластера, мета якого – створення єдиної системи санаторно-курортних послуг курорту. Головною ознакою кластера є географічна близькість його елементів. Отож, курортний кластер на базі Східниці передбачає взаємодію підприємств санаторно-курортного комплексу, які знаходяться на території курорту і займаються розробкою, реалізацією, просуванням та наданням санаторно-курортних послуг або ж зацікавлені в підвищенні конкурентоспроможності курорту.

Туристичні кластери за своєю природою не можуть бути екстериторіальними, адже завжди базуються на використанні конкретних туристичних ресурсів та DESTИНАЦІЙ. Водночас не можна також обмежувати туристичний кластер до рівня туристичного центру, адже туристичні потоки переважно не «замикаються» навіть на найбільших туристичних центрах, а виходять за їх межі у вигляді радіальних маршрутів, що охоплюють прилеглі DESTИНАЦІЇ. Отже, туристичний кластер у нашому розумінні як правило повинен охоплювати як мінімум кілька DESTИНАЦІЙ, тобто мати достатню внутрішню різноманітність, яка є однією із конкурентних переваг кластера. Водночас у випадку досить розвинених туристичних центрів – курортів національного та міжнародного значення (наприклад, Трускавець, Східниця), які формуються на основі унікальних туристичних ресурсів, можна вважати доцільним створення кластера і у вузьких територіальних межах [43].

Головна мета кластера полягає у підвищенні конкурентоспроможності, зростанні привабливості території та розвитку інфраструктури курорту за рахунок спільної діяльності, розширенні асортименту послуг та покращенні їх якості, а також залученні інновацій.

Варто зауважити, що сьогодні курорт Східниця володіє природно-рекреаційними ресурсами, які відповідають вимогам створення не лише всеукраїнського, але в перспективі і міжнародного санаторно-курортного комплексу. Курорт займає провідні позиції на ринку туристичних послуг саме завдяки наявності природно-ресурсного потенціалу – мінеральних вод різного складу, лікувальних грязей, озокериту та м'яких кліматичних умов. В структурі санаторно-курортного кластеру ключовим елементом є оздоровчі заклади, які безпосередньо створюють та надають санаторнокурортні послуги, а також взаємодіють з іншими його допоміжними елементами.

На території курорту Східниця є всі необхідні передумови для створення туристичного кластера [26]:

- вдале географічне розташування;
- туристично-рекреаційна привабливість курорту;

- розвинена мережа оздоровчих закладів;
- наявність унікальних джерел природних мінеральних вод;
- наявність історико-культурних об'єктів, які приваблюють туристів;
- сприятлива екологічна ситуація;
- забезпечення безпеки відпочиваючих.

Схема функціональних взаємозв'язків між елементами перспективного санаторно-курортного кластера Східниці показана на рисунку 3.2.

Рис. 3.2 – Основні взаємозв'язки між елементами перспективного санаторно-курортного кластера Східниці

Перспективний курортний кластер у Східниці мав би передбачати поєднання таких елементів:

1. Оздоровчі заклади (підприємства, які виробляють санаторнокурортні послуги) – ядро кластера. Головне завдання: взаємодія, підтримка та організація комунікації з іншими елементами кластера.

2. Природні ресурси (джерела мінеральних вод) – основа функціонування оздоровчих закладів.

3. Туристичні фірми – рушійні елементи кластера, які задовольняють основні потреби туристів, займаються створенням та просування туристичного продукту курорту.

4. Туристична інфраструктура курорту (заклади харчування, транспорт, дозвілля і т. д.) – важливі елементи кластера, які надають спеціалізовані туристичні послуги та наявність яких є обов'язковою.

5. Місцева інфраструктура курорту (магазини, банки, сувенірна продукція і т. д.) – елементи кластера, які надають супутні послуги туристам.

6. Місцеві жителі, роль яких полягає у наданні санаторно-курортних послуг як персоналу закладів та приватних підприємців.

7. Туристи та рекреанти – особи, які задовольняють свої оздоровчі, пізнавальні, рекреаційні та інші потреби під час тимчасового перебування на території курорту та є системо формуючим елементом кластера [10].

Таким чином, створення санаторно-курортного кластера як єдиної системи санаторно-курортного комплексу Східниці, співпраця та взаємозв'язок усіх елементів кластера повинно сприяти успішному функціонуванню курорту, а саме:

- збільшенню конкурентоздатності курорту;
- формуванню іміджу Східниці;
- впровадженню інноваційних процесів;
- модернізації та реконструкції вже існуючих санаторно-курортних закладів та будівництву нових;
- залученню інвестицій;

- покращенню якості санаторно-курортних послуг;
- збільшенню доходів населення;
- створенню нових робочих місць;
- розвитку окремих додаткових елементів кластера (транспортної інфраструктури, індустрії розваг, реконструкції джерел мінеральних вод).

Вважаємо, що санаторно-курортний кластер може стати чинником нового етапу розвитку курорту, який створить можливість раціонально використовувати природні ресурси, створити оновлений та унікальний курорт Східниця та вийти на новий міжнародний рівень.

3.2. Напрями міжнародної співпраці лікувально-оздоровчих курортів Львівської області з туристичними організаціями

Лікувально-оздоровчий туризм можна вважати одним із вагомих факторів розвитку галузі охорони здоров'я, джерелом поповнення державного бюджету. Він збільшує залучення іноземних інвестицій і сприяє створенню позитивного іміджу країни. Лікувальний туризм продовжує глобалізуватися і швидко розвивається. Робота на ринку медичного туризму полягає у боротьбі за увагу і довіру споживача, формуванні найкращого співвідношення ціни та якості, а також, наданні додаткових послуг, окрім лікування та діагностики, виходячи з кон'юнктури ринку. Завдяки цьому, пацієнт може не тільки вирішити свої проблеми зі здоров'ям, але і відпочити, ознайомитись з місцевими пам'ятками та видатними місцями без дискомфорту в спілкуванні і акомодатії.

З метою популяризації санаторно-курортних закладів Львівської області на міжнародній арені, пропонуємо наступні заходи:

1. Промоція рекреаційних можливостей курорту та санаторно-курортних закладів:

- формування іміджу курорту та санаторно-курортних закладів на основі участі у міжнародних туристичних виставках, ярмарках та форумах.

Метою таких заходів є обмін санаторно-курортним досвідом, просування послуг, залучення іноземних інвестицій та потенційних туристів;

– створення іміджу курорту за рахунок ринкових інновацій – роздрібна торгівля бутильованою мінеральною водою, яка формуватиме унікальність та слугуватиме своєрідною рекламою курорту;

– організація міжнародних рекламних турів для представників іноземних туристичних фірм з метою популяризації рекреаційних можливостей курорту;

– проведення event-заходів у міжсезоння та низький сезон (конференції, семінари, корпоративи, симпозіуми, тренінги, розважальні або науково-освітні заходи).

2. Співпраця санаторно-курортних закладів курорту із туристичними підприємствами.

3. Впровадження технічних інновацій [15] в діяльність санаторно-курортних закладів (створення веб-сайтів закладів, вихід на глобальні системи онлайн-бронювання) з метою виходу на міжнародний туристичний ринок.

4. Інноваційний менеджмент – модернізація кадрової політики санаторно-курортних закладів [21].

Сьогодні санаторно-курортне господарство стрімко розвивається, а отже, важливим моментом діяльності оздоровчих закладів є процес ефективного просування санаторно-курортних послуг на регіональному, національному та міжнародному ринках, у такий спосіб спонукаючи туристів до реалізації їх рекреаційних потреб. Відповідно до цього, можемо виокремити основні рекламні інструменти просування санаторно-курортних послуг (див. рис. 3.3):

1. Участь у міжнародних туристичних виставках, ярмарках, форумах здатних формувати тривалі міжнародні ділові стосунки. Основними цілями таких масштабних міжнародних заходів є представлення природно-рекреаційного потенціалу курортів, перспективних оздоровчих напрямків відпочинку, презентація оздоровчих закладів, обмін думками та пропозиціями подальшого розвитку сфери санаторно-курортного господарства, налагодження

міжнародних ділових відносин між країнами-учасниками, можливість залучення інвестицій та потенційних іноземних клієнтів.

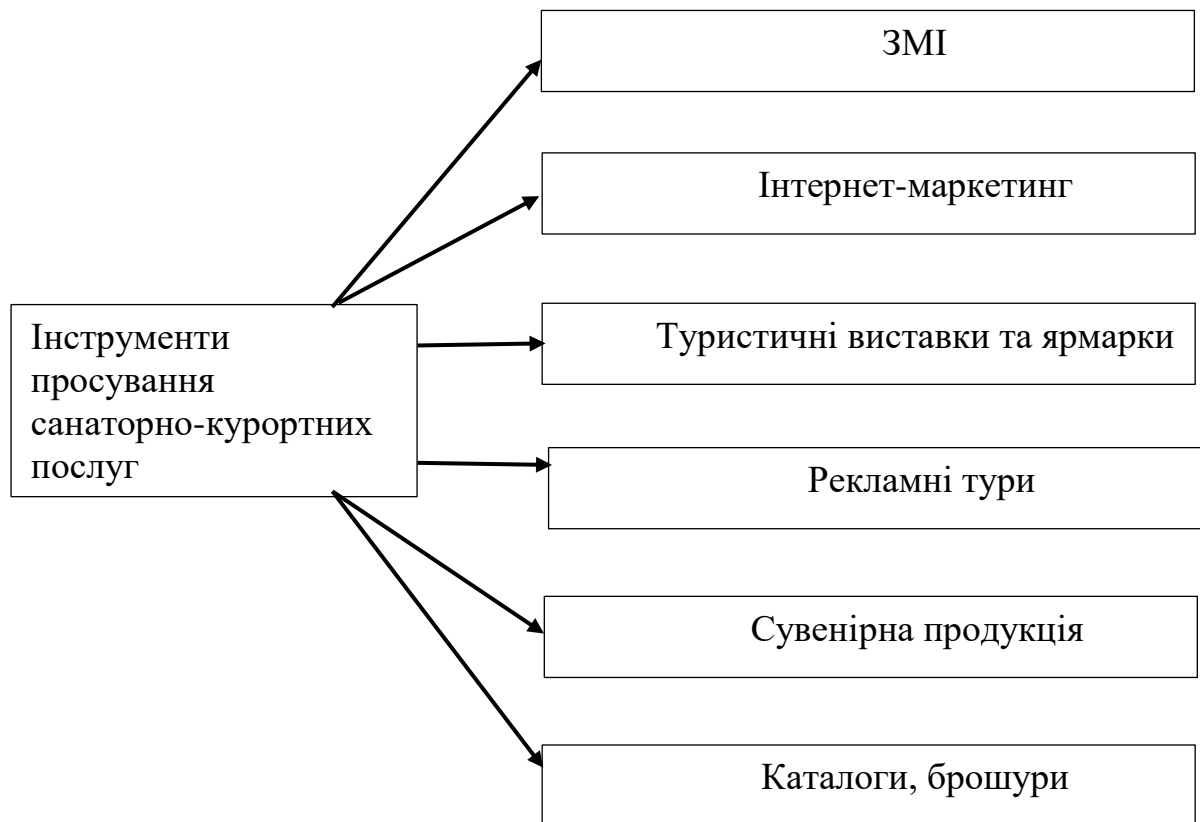

Рис. 3.3 – Основні інструменти просування санаторно-курортних послуг.

2. Організація міжнародних рекламних або інформаційних турів спеціально розроблених туроператорами для менеджерів з туризму (турагентів) з метою ознайомлення з туристично-рекреаційним продуктом, новими оздоровчими маршрутами, оздоровчими послугами, а також з основними оздоровчими закладами курорту чи регіону в цілому.

3. Інтернет-маркетинг, який пропонує широкі можливості в процесі просування санаторно-курортних послуг. Серед основних інструментів інтернет-маркетингу можемо виділити:

– медійні банери на сайтах – графічні зображення, які надають можливість розширити аудиторію потенційних клієнтів. Такий вид реклами допомагає підвищити впізнаваність курорту або ж конкретного санаторно-

курортного закладу;

- створення веб-сайту – візитівки закладу з повним переліком інформації про діяльність: ціни, спеціалізація, лікувально-оздоровчі послуги, додаткові послуги, інфраструктура, фото номерів, території тощо. Сайт також може слугувати місцем комунікації як керівництва закладу з клієнтами, так і клієнтів між собою у вигляді форуму або\та відгуків;

- реклама у пошукових системах за ключовими словами (оздоровчий заклад, готельно-оздоровчий комплекс, санаторно-курортне лікування, оздоровлення, відпочинок і т. д.). Завдання даного виду реклами полягає у показі рекламного оголошення у пошукових системах при запиті за ключовими словами;

- вихід на системи онлайн-бронювання (Booking.com, Hotels.com, Agoda.com). Системи онлайн-бронювання – це системи, які надають ціни, реальні фото номерів, а також повний перелік лікувально-оздоровчих та додаткових послуг. Бронювання у таких системах здійснюється протягом однієї хвилини – клієнт безкоштовно бронює обраний номер та отримує лист-підтвердження;

- реклама на форумах – досить ефективний та ненав'язливий спосіб просування послуг та можливість охопити широку аудиторію потенційних клієнтів. Відвідувачі форуму також можуть перебувати у ролі носія реклами конкретного оздоровчого закладу чи курорту, розповсюджуючи інформацію на інших сайтах та у соціальних мережах;

- просування послуг через соціальні мережі або SMM (Facebook та Instagram) – один із найефективніших видів реклами в Інтернеті шляхом створення сторінок або спільнот з цікавим контентом про оздоровчий заклад або курорт;

- прихована реклама – інформація про конкретний оздоровчий заклад або курорт у вигляді звичайних статей без позначки «реклама». Таким чином, читачі не підозрюють про рекламне спрямування матеріалу;

- розсилка рекламних листів через e-mail та месенджери (Viber,

Telegram, WhatsApp) повинна містити загальну інформацію та бути максимально чіткою та конкретною.

4. Реклама на телебаченні, радіо та у друкованих виданнях – одна із ефективних класичних форм комунікації, здатна охопити широку аудиторію потенційних клієнтів різних вікових груп.

Телевізійна реклама – один із найбільш вартісних видів поширення інформації. Телевізійна реклама може бути подана двома способами: перший – у вигляді лаконічного короткотривалого відеоролику до 15 секунд або розгорнутого відеоролику до 30 секунд; другий – рухомий рядок – текст з основною інформацією про оздоровчий заклад: назва закладу, місце розташування, сайт, переваги відпочинку тощо.

Радіореклама – дозволяє охопити широку аудиторію, зокрема молодь, можливість обрати конкретний сегмент слухачів (автослухачі, молодь, люди старшого віку) та характеризується відносно невеликими ціновими тарифами.

Реклама у друкованих виданнях (газетах, журналах) у вигляді статей з текстом про переваги та можливості як регіону чи курорту, так і конкретного закладу.

5. Створення каталогів, зокрема, онлайн-каталогів та брошур санаторно-курортних закладів. Цей вид реклами є невід'ємною частиною туристичної діяльності та є презентацією окремих закладів, курортів чи регіонів.

6. Створення сувенірної продукції. Сувенірна продукція є важливим інструментом просування послуг в туристичній індустрії. До найбільш поширених сувенірів можемо віднести: магніти, календарики, відкритки, блокноти, ручки, чашки, тарілки, бейсболки, футболки, еко-сумки, парасолі, пакети, солодощі, бутильована мінеральна вода із фірмовою та впізнаваною символікою курорту або ж конкретного оздоровчого закладу.

На сучасному етапі розвитку санаторно-курортного господарства Україна потребує інтенсивного впровадження технічних інновацій як в лікувально-оздоровчій сфері, так і в сфері обслуговування. Технічні інновації пов'язані з

використанням нових видів обладнання та передових технологій в процесі розробки, просування та надання санаторно-курортних послуг.

Прикладом технічних інновацій в санаторно-курортному господарстві є інтернет-технології – інформатизація сервісних послуг, обслуговування та процесів on-line бронювання, що дозволить миттєво отримувати підтвердження. На нашу думку, до основних технічних інновацій слід віднести створення веб-сайтів з повним переліком інформації про послуги, що надаються закладами; створення офіційних сторінок закладів у соціальних мережах; просування сайтів у пошукових системах за допомогою ключових слів; SMM просування; використання систем онлайн-бронювання, зокрема, представлення своїх послуг в системі інтернет-бронювання Booking.com, без якої важко уявити роботу сучасного туристичного ринку.

Варто зауважити, що сьогодні особливої популярності набуває нова інноваційна послуга – 3D тур (віртуальний тур) за допомогою якого можна віртуально перенестись та ознайомитись із бажаною дестинацією або закладом. Віртуальний тур є чудовою можливістю просування та підвищення конкурентоздатності як курорту в цілому, так і окремих закладів. Ба більше, можна стверджувати, що це чудовий спосіб для приваблення не лише потенційних клієнтів, а й інвесторів. Саме тому віртуальні тури мають низку переваг, серед яких:

- можливість здійснення «туру» у будь-який зручний для туриста час;
- віртуальний тур є абсолютно безкоштовною послугою (за виключенням оплати за інтернет);
- здійснення «туру» лише за допомогою гаджетів – комп'ютер, планшет або телефон;
- доступність «віртуальної подорожі» незалежно від віку, соціального статусу та рівня доходів туриста;
- безпека «віртуальної подорожі».

Можемо зробити висновок, що впровадження технічних інновацій в діяльність санаторно-курортних закладів є рушійною силою активізації

міжнародних туристичних зв'язків, підвищенні якості надання послуг та можливості розширення кола потенційних клієнтів.

Сьогодні одним із важливих факторів ефективної діяльності туристичного бізнесу, а отже, і санаторно-курортних закладів є якість та рівень обслуговування. Саме завдяки обслуговуванню формується образ закладу, тому сучасні тенденції розвитку суспільства передбачають нові вимоги підготовки персоналу. Очевидно, що інновації в менеджменті передбачають удосконалення процесу управління та кадрової політики санаторно-курортних закладів. Основна мета кадрової політики полягає у формуванні висококваліфікованого персоналу, який зможе забезпечити закладам конкурентні переваги як на вітчизняному, так і міжнародному ринках санаторно-курортних послуг. Найважливішим напрямом роботи кадрової політики є постійне вдосконалення професійного рівня кадрів. Таким чином, до завдань кадрової політики належить:

- регулярна професійна перепідготовка: стажування, семінари, тренінги, конференції, симпозіуми, лекції метою яких є отримання нових знань формування навиків спілкування з клієнтами, навиків обслуговування
 - клієнтів, особливості етикету і т. д.;
 - курси іноземної мови;
 - курси підвищення кваліфікації персоналу (робота з клієнтами, стандарти обслуговування і т. д.) з метою підтвердження або підвищення кваліфікаційного рівня;
- самонавчання (процес самостійного навчання з ініціативи працівника);
- мотивація персоналу – створення таких умов, за яких у працівників виникає бажання якісно та сумлінно виконувати свої обов'язки та розвиватися. До основних видів мотивації персоналу можемо віднести: фінансову винагороду (премія, надбавка до заробітної плати), почесну грамоту, звання «працівник місяця», професійний ріст, інсентив-туризм (заохочувальний туризм) – ділова поїздка, яка організовується підприємством для найкращих

працівників.

Зважаючи на це, вважаємо, що підвищення кваліфікації – це інвестиції, метою яких є розвиток та підвищення професійного рівня працівників та формування конкурентоздатного підприємства. На нашу думку, підвищення кваліфікації сприятиме підвищенню рівня професіоналізму працівників; розширенню кола потенційних клієнтів; зростанню доходів закладу; зниженню плинності кадрів; підвищенню рівня обслуговування клієнтів максимально наближеного до стандартів.

Враховуючи структуру регіональної туристичної системи пропонувані заходи можуть бути застосовані до усіх її підсистем (див. дод. В).

Санаторно-курортний комплекс курорту змінюється, розвивається та пропонує достатньо широкий асортимент лікувально-оздоровчих послуг, проте потребує багатьох удосконалень. Будь-які нові зміни позитивно вплинуть на розвиток внутрішнього туризму та санаторно-курортний комплекс курорту, однак важливим критерієм ефективності таких змін має бути їх системність.

ВИСНОВКИ

В ході проведеного в даній роботі дослідження були виявлені особливості організації лікувально-оздоровчого туризму в Україні на прикладі Львівської області.

Сьогодні оздоровчий туризм набуває глобальних масштабів та процес формування світового ринку лікувально-оздоровчого туризму активно продовжується. Якщо як критерій використовувати ціль подорожі, то можна виділити окремо лікувальний туризм та оздоровчий туризм. Лікувальний туризм здійснюється з метою поправки здоров'я та передбачає перебування у санаторно-курортних установах. Оздоровчий туризм має на меті профілактику здоров'я та відпочинок.

Розвитку лікувально-оздоровчого туризму у тому чи іншому регіоні світу сприяють певні фізико-географічні чинники, чи природні умови. До таких умов належить наявність певних природно-рекреаційних ресурсів, тобто. ресурсів, які забезпечують відпочинок та відновлення здоров'я та працездатності людини, а також естетичних ресурсів – поєднання природних факторів, що позитивно впливають на духовний стан людей. Лікувально-оздоровчий туризм є більш загальним поняттям стосовно термінів «медичний туризм», «лікувальний туризм» та «оздоровчий туризм» і включає їх у собі як субкатегорії.

Виявлено основні передумови, чинники та тенденції розвитку санаторно-курортного господарства в структурі регіональної туристичної системи Львівської області, які характеризуються стійким попитом на оздоровчий відпочинок на вітчизняних курортах, що зумовлено високим природним потенціалом регіону.

Здійснено оцінку сучасного стану організації санаторно-курортного господарства країни. У процесі аналізу сучасного стану санаторно-курортних закладів на загальнодержавному рівні виявлено негативні тенденції скорочення основних показників, серед яких загальна кількість санаторно-курортних

закладів, загальна кількість оздоровлених осіб, загальні кількість ліжко-місць. Основними причинами таких тенденцій було нестабільне соціальне та політичне становище країни, спричинене антитерористичною операцією на сході України, що в результаті призвело до значного зниження кількості туристичних потоків. Втім, порівняльний аналіз сумарних індексів розвитку санаторно-курортного господарства в регіонах у 2020 та 2021 рр. свідчить про його неоднорідність. Загалом помітною є позитивна динаміка у розвитку санаторно-курортного господарства більшості регіонів України.

Проаналізовано особливості функціонування регіональної туристичної системи Львівської області у кризовий період. Встановлено, що в умовах пандемії Covid-19 чи не найбільших збитків в національній економіці зазнала саме туристична індустрія. Через карантинні обмеження негативні тенденції скорочення показників туристичної діяльності були характерні практично для усіх компонентів регіональної туристичної системи. Втім, у 2021 році простежувалася доволі позитивна динаміка у туристичній сфері регіону, кількість туристів збільшилася майже у двічі, однак це не дало змоги досягнути тих показників, які були у допандемічний період. У 2022 році туристична діяльність знову перебуває у кризовій ситуації, зумовленій повномасштабною війною. Однак, незважаючи на воєнні дії, перебуваючи у відносно безпечних умовах регіональна туристична система Львівської області демонструє значний ресурс стійкості.

Отримані в даній роботі результати та практичні рекомендації дадуть можливість оптимізувати використання наявної матеріально-технічної бази санаторно-курортного господарства регіону, удосконалити механізми управління галуззю на регіональному рівні, налагодити взаємодію між туристичними підприємствами та санаторно-курортними закладами Львівської області, раціоналізувати використання бальнеологічних ресурсів регіону.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
2. Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2026-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення: 23.05.2023).
3. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.05.2023).
4. Влащенко Н. М. Управління курортами : навч. посіб. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім.О. М. Бекетова. Харків. 2019. 226 с.
5. Воробйов Ю. М. Фінансове забезпечення розвитку санаторно-курортних закладів. *Науковий вісник : фінанси, банки, інвестиції*. 2022. № 3 (11). С. 46–49.
6. Волох Н. Г., Черепок О. О. Використання природних лікувальних факторів курортів в фізичній реабілітації. Навчальний посібник. ЗДМУ, 2020. 133с.
7. Головне управління статистики Львівської області. URL: <https://lv.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.05.2023).
8. Голод А. П. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування : монографія. Львів : ЛДУФК, 2021. 340 с.
9. Голод А. П., Криштопа М. В. Суть та принципи модернізації регіональних туристичних систем. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2021. №3. С. 27–31.
10. Голод А., Корнієнко О. Сучасний стан і перспективи розвитку санаторно-курортного господарства регіону (на прикладі смт. Східниця). *Вісник Львівського університету*. Сер.: «Міжнарод. Відносини». 2019. Вип. 29. Т. 2. С. 93–98.

11. Голод А. П. Теоретико-методологічні засади модернізації регіональних туристичних систем: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.00.05. Чернігів, 2021. 38 с.
12. Згурська О. М. Диверсифікація як метод підвищення економічної діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №13. С. 16–21.
13. Івашина Л. Роль об'єднаних територіальних громад у розвитку сільського зеленого туризму. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2021. №3. С. 143–148.
14. Коваленко Н. О. Аналіз ринку санаторно-курортних послуг України. *Економіка харчової промисловості*. 2019. С. 21–27.
15. Ковач М. Й. Концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства регіону. *Економіка і регіон*. 2011. С. 58–65.
16. Колесник О. О. Оцінка стану санаторно-курортного комплексу та його впливу на розвиток туристичної діяльності України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2018. № 3 (45). С. 264–270.
17. Коркуна О. І., Никига О. В., Підвальна О. Г. Інноваційний розвиток як напрям функціонування регіональних туристичних систем. *Інноваційна економіка*. 2020. №3. С. 98–104.
18. Костенко Г. П. Державне регулювання розвитку санаторно-курортних закладів. *Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому*. 2019. №13. С.70–74.
19. Клапчук В., Котенко Р. Курорти Галичини. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. 2018. №1. С. 61–67.
20. Клапчук В. М. Туризм і курортне господарство Галичини : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2012. 224 с.
21. Кравченко Л. А. Інноваційне забезпечення розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №3. С. 7–11.

22. Лепкий М. І. Фактори розвитку туристичного господарства в регіонах України. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2018. С. 549–555.
23. Львів матиме новий туристичний сайт. URL : https://tvoemisto.tv/news/lviv_matyme_novyy_turystychnyy_sayt_za_piv_milyon_a_gryven_96849.html (дата звернення: 23.05.2023).
24. Макара О. В., Гарасюк Д. М. Теоретичні основи формування територіальних туристично-рекреаційних систем. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2018. № 5. С. 53–58.
25. Мороз С. Р., Феленчак Ю. Б. Сучасні тенденції розвитку санаторно-курортного господарства у туристичному комплексі України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 4. С. 99–104.
26. Мороз С. Шляхи модернізації санаторно-курортного комплексу «Східниця». *Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності* : зб. тез. II Міжнар. наук.-практ. конф. (7–8 жовт. 2021 р.). Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського, 2021. С. 219–221.
27. На Львівщині створили Асоціацію курортних громад. URL : https://zaxid.net/na_lvivshhini_stvorili_asotsiatsiyu_kurortnih_gromad_n1526437 (дата звернення: 23.05.2023).
28. Необходимость инновационной политики в санаторно-курортной сфере. URL : <https://voyagespb.ru/gostinichno-restorannyu-biznes/neobhodimost-innovatsionnoy-politiki-v-sanatorno-kurortnyih-sfere/> (дата звернення: 23.05.2023).
29. Павленко Є. Є. , Павленко В. О., Ільницька Г. С. Оздоровчий туризм: навч. посіб. для студентів денної форми навчання. Харків : НфаУ, 2021, 114 с.
30. Підвальна О. Г. Рекреаційно-туристичні комплекси в соціально-економічному розвитку країни та регіонів. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія Економіка та управління*. 2019. №5. С. 150–154.
31. Поладі З. В. Сутність та характерні риси лікувально-оздоровчого

туризму. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2021. № 1. С. 113–116.

32. Погасій С. О., Шабала І. А. Про роль транспорту у розвитку туризму в Україні. *International Scientific Journal «Internauka»*. URL : <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15166190788305.pdf>. (дата звернення: 23.05.2023).

33. Поточна статистика по коронавірусу в Львівській області. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/lvovskaya/> (дата звернення: 23.05.2023).

34. Програма промоції селища-курорту Східниця на 2020 рік. Східницька селищна рада Рішення від 24.01.2020 №826. 2020. URL : <https://skhidnytsia-rada.gov.ua/2020/04/11/rishennya-selishhno%D1%97-radi-164/>. (дата звернення: 23.05.2023).

35. Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2021-2025 роки. Львівська обласна рада Львівська обласна державна адміністрація. 2021. URL : https://loda.gov.ua/upload/users_files/32/upload/Programa%20rozvYtku%20turYzmu%20u%20L_vivs_kiy%20oblasti%20na%202021-2025%20rokY.pdf. (дата звернення: 23.05.2023).

36. Профіль Львівської області. Аналітично-описова частина до стратегії розвитку Львівської області. URL : <https://loda.gov.ua/document> (дата звернення: 23.05.2023).

37. Ретрит тури 2020: йога, детокс, фітнес. URL : <https://escapewithpro.com/uk/f/retrit-trips>. (дата звернення: 23.05.2023).

38. Рутинський М. Й. Класифікація та типологія курортів. *Вісник Львівського ун-ту. Серія географічна*. 2019. Вип. 34. С. 236–246.

39. Рутинський М. Й. Основні риси розбудови та територіальної організації мережі SPA-курортів західного регіону України. *Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (15 квітня 2011 р., м. Харків). Харків: ХНУ ім. В. Н.

Каразіна, 2011. С. 115–118.

40. Славік Р. В., Микита М. М. Теоретичні аспекти дослідження територіальних рекреаційних систем. *Науковий вісник Ужгородського університету* : Серія: Економіка. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2019. Вип. 1 (45). Том 1. С. 101–104.

41. Смачило І. Дестинація як об'єкт управління в туристичній діяльності. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2021. № 6. С. 209–211.

42. Устименко Л. М. Історико-суспільні аспекти становлення та розвитку лікувально-оздоровчого туризму. *Питання культурології*. 2018. Вип. 30. С. 134–142.

43. Філь М. І., Коропецька Т. О. Регіональні аспекти розвитку туристично-рекреаційного комплексу на Яворівщині. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2020. № 4. С. 59–62.

44. Юрчишина Л. І. Дестинація як основа регіонального розвитку туризму. *Економіка регіонів*. 2021. №4. С. 77–84.

45. Крупко О. І. Мамотенко Д. Ю. Перспективи лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства: матеріали міжн. наук.-практ. конф., 25 листопада 2022 р. Запоріжжя* : НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 219–222.

ДОДАТКИ

Додаток А

Кількість ліжко-місць в оздоровчих закладах розміщення за регіонами

Регіон	Санаторії та пансіонати з лікуванням						Відхилення	
	К-сть (2021)	У них місць, одиниць					+/-	%
		2000	2005/06	2019	2020	2021		
Закарпатський								
Закарпатська	19	3564	3763	5266	3958	3946	382	11
Івано-Франківська	15	2743	2279	2277	2276	2264	-479	-17
Львівська	42	19807	21157	14841	11611	13240	-6567	-33
Чернівецька	3	897	897	327	327	325	-572	-64
Столичний								
Житомирська	4	2750	1620	1317	1142	1117	-1633	-59
Київська	10	3004	2851	2381	2399	2124	-880	-29
Чернігівська	5	1759	1325	1190	620	740	-1019	-58
Київ	9	2598	3135	2613	2441	2109	-489	-19
Центральний								
Кіровоградська	3	630	310	269	244	244	-386	-61
Черкаська	7	2300	2604	1512	1542	1542	-758	-33
Подільський								
Вінницька	17	5246	5171	4605	4125	3619	-1627	-31
Тернопільська	7	1729	1796	1360	1330	930	-799	-46
Хмельницька	12	1610	1673	1489	1482	1418	-192	-12
Причорноморський								
АР Крим	-	56981	53844	-	-	-		
Одеська	27	15053	14545	11949	11971	11738	-3315	-22
Миколаївська	9	2374	3958	3733	3479	3479	1105	46
Херсонська	11	2119	2763	2817	2236	2150	31	1,46
Північно-східний								
Полтавська	13	4462	3920	3649	3483	3437	-1025	-23
Сумська	3	535	460	650	650	490	-45	-8
Харківська	15	3714	3282	2918	2915	2915	-799	-21
Придніпровський								
Запорізька	15	5169	4864	6130	6158	5857	688	13
Дніпропетровська	15	2742	2509	2201	1643	1660	-1082	-39
Донецький								
Донецька	9	4200	4239	2282	1726	3578	-622	-15
Луганська	2	1207	1613	225	175	175	-1032	-85
Регіон	Будинки та пансіонати відпочинку						Відхилення	
	К-сть (2021)	У них місць, тис. ліжко-місць					+/-	%
		2000	2005/06	2019	2020	2021		
Закарпатський								
Закарпатська	4	200	-	250	217	217	17	8

Регіон	Санаторії та пансіонати з лікуванням						Відхилення	
	К-сть (2021)	У них місць, одиниць					+/-	%
		2000	2005/06	2019	2020	2021		
Івано-Франківська	2	145	220	135	135	135	-10	-7
Львівська	4	340	392	175	175	175	-165	-49
Чернівецька	-	-	-	220	220	-		
Столичний								
Житомирська	-	-	-	-	-	-	-	-
Київська	1	748	188	70	70	74	-674	-90
Чернігівська	-	336	100	-	-	-		
Київ	-	650	450	201	-	-	-	-
Центральний								
Кіровоградська	-	450	450	-	-	-		
Черкаська	-	-	-	-	-	-	-	-
Подільський								
Вінницька	-		200	-	-	-		
Тернопільська	-	-	-	-	-	-	-	-
Хмельницька	-	-	-	-	-	-	-	-
Причорноморський								
АР Крим	-	27590	28938	-	-	-		
Одеська	6	2023	2074	1088	969	988	-1035	-51
Миколаївська	11	6791	4471	2004	2136	2416	-4376	-64
Херсонська	27	8482	9423	6500	5833	5250	-3232	-38
Північно-східний								
Полтавська	-	177	385	180	-	-		
Сумська	-	-	-	-	-	-	-	-
Харківська	-	1705	1406	-	-	-		
Придніпровський								
Запорізька	6	1812	1322	1032	843	843	-969	-53
Дніпропетровська	2	1140	1150	787	787	787	-353	-31
Донецький								
Донецька	3	9475	11535	2220	1862	662	-8813	-93
Луганська	-	60	-	-	-	-		

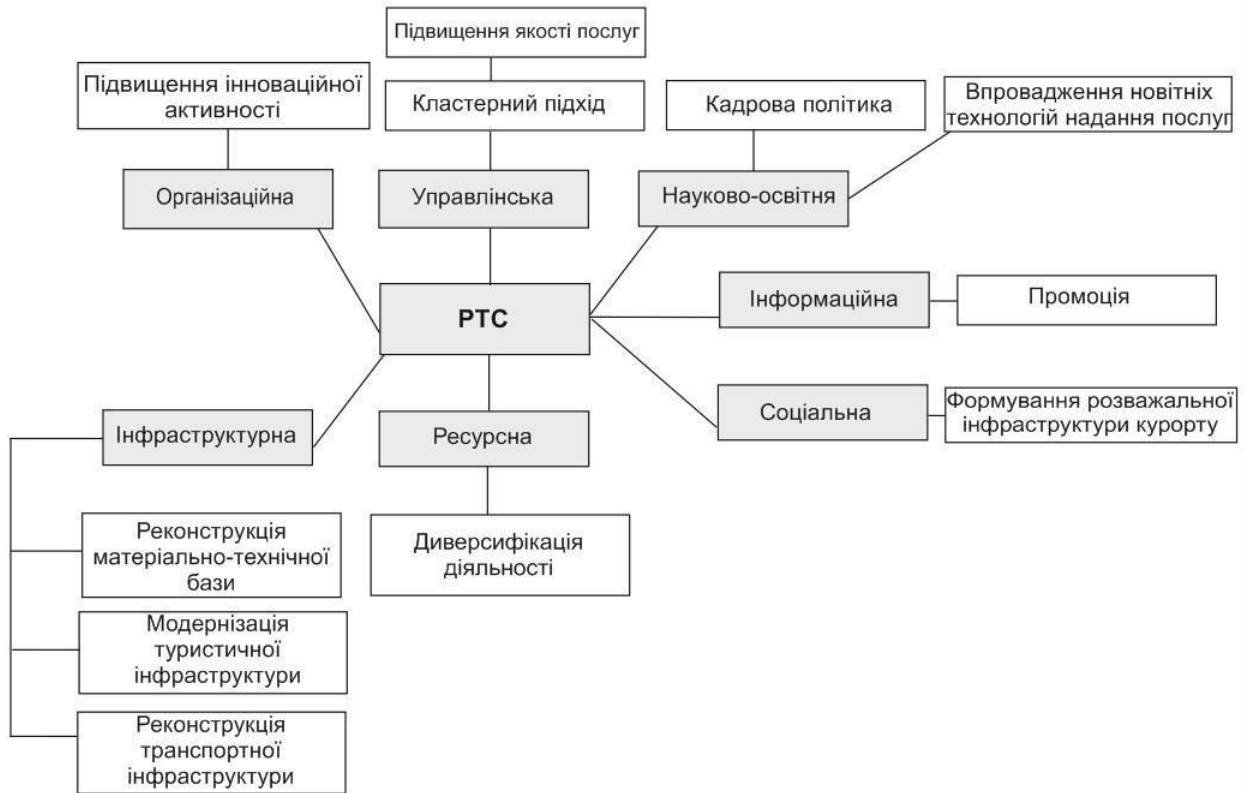
Додаток Б

Напрями модернізації санаторно-курортного господарства

Додаток В

Підсистеми РТС та заходи модернізації

Додаток Г

Територіальна організація санаторно-курортного господарства Львівської області до та після реформи адміністративно-територіального устрою у 2020 році.

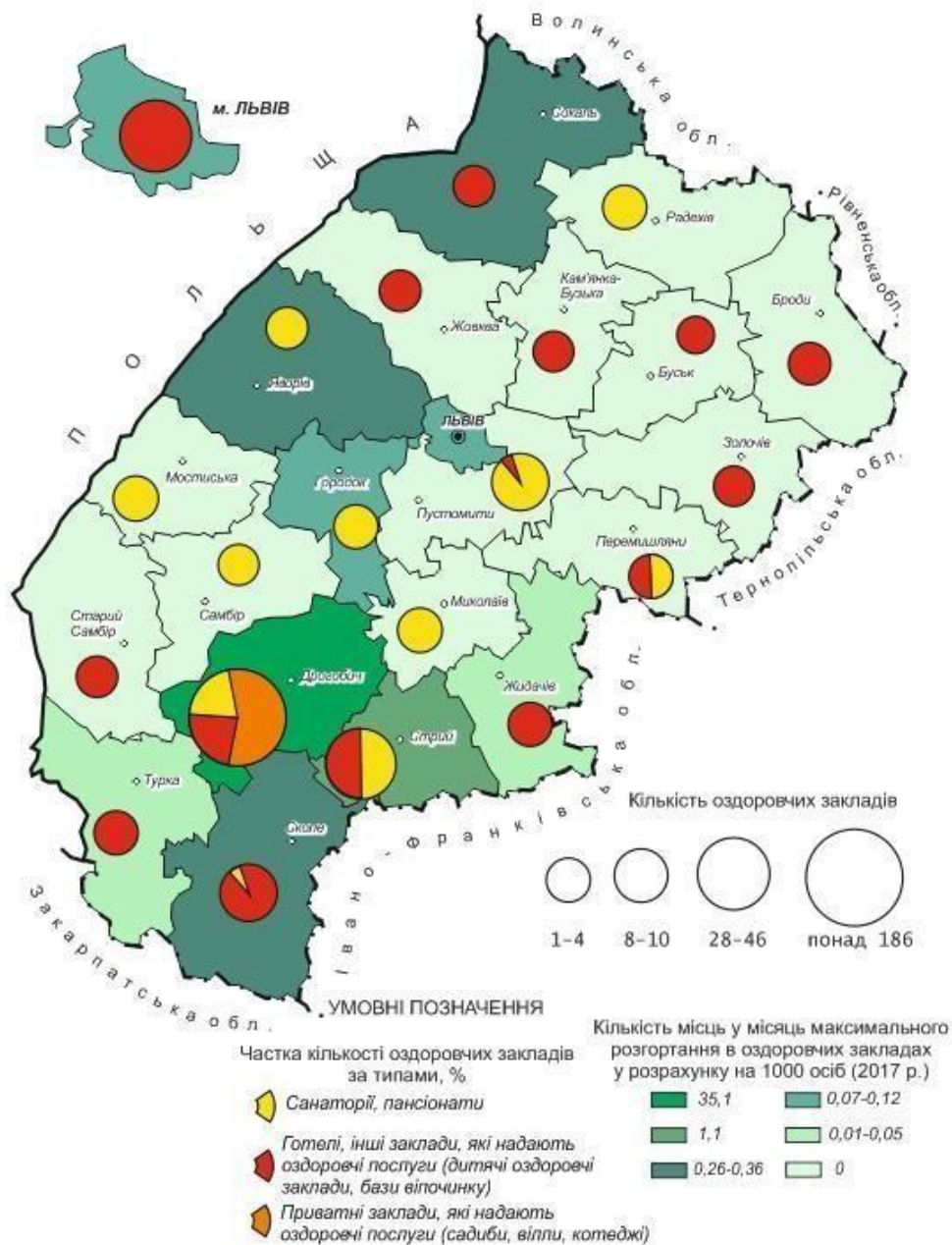

Рис. Г.1 Територіальна організація санаторно-курортного господарства Львівської області до реформи адміністративно-територіального устрою

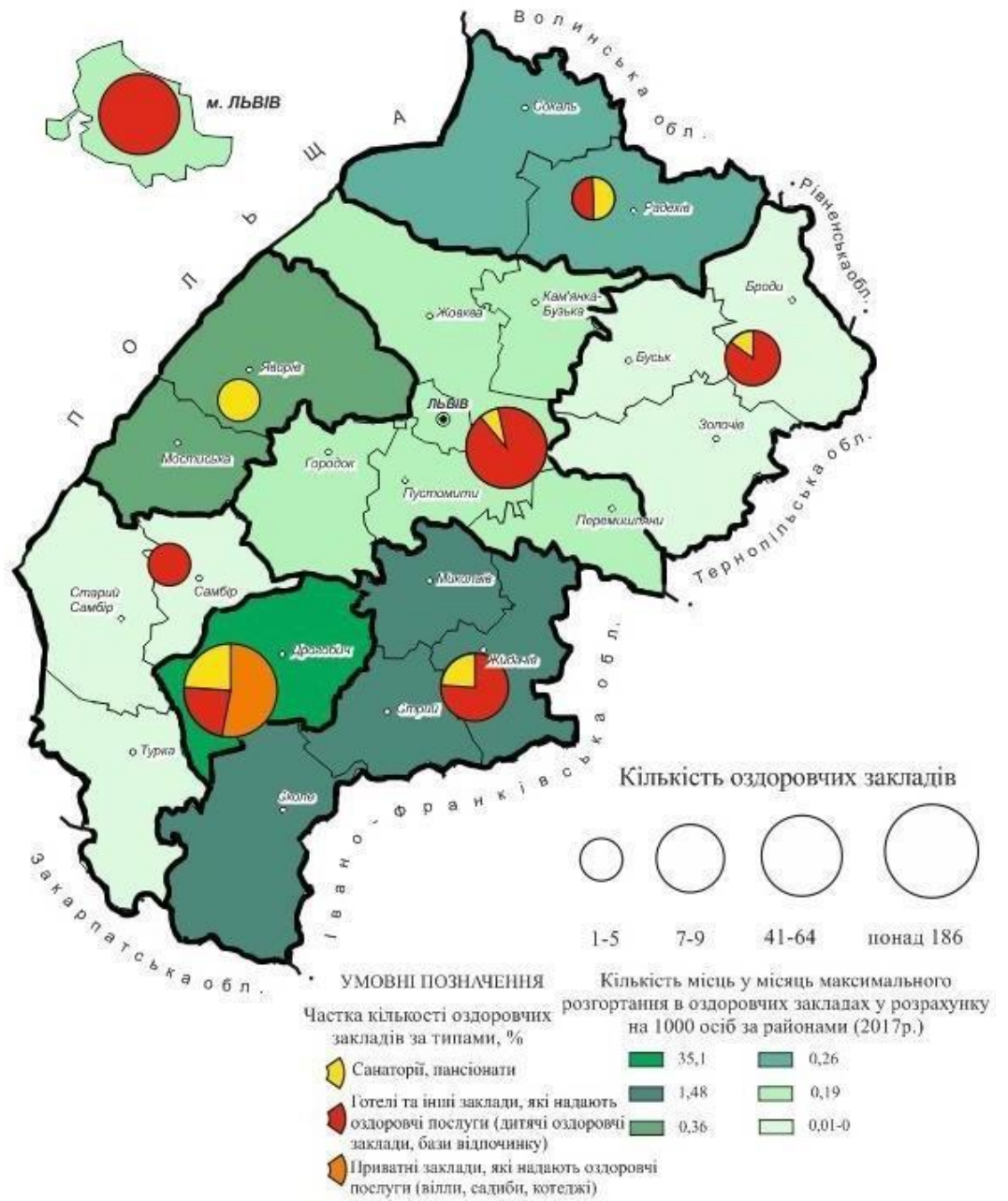

Рис. Г.2 – Територіальна організація санаторно-курортного господарства Львівської області після реформи адміністративно-територіального устрою